

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE

Práce učitele - školního metodika prevence

**The functions of the teacher
in the position of the school prevention worker**

Diplomová práce

České Budějovice 2012

Vedoucí práce:
Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.

Autor práce:
Jan Hendrich

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním diplomové práce v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 30. června 2012

.....
Podpis

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval Mgr. Miroslavu Procházkovi, Ph.D. za odborné připomínky, cenné rady a především za jeho trpělivý a vstřícný přístup v průběhu vedení této diplomové práce. Poděkování za vstřícnost patří také paní Haně Fráňové a paní Evě Michalové ze sekretariátu katedry pedagogiky a psychologie.

Bibliografický záznam

HENDRICH, Jan. *Práce učitele - školního metodika prevence: diplomová práce*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra pedagogiky a psychologie, 2012. 70 s. Vedoucí diplomové práce Miroslav Procházka

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá tématem prevence rizikového chování na základních školách. Konkrétně se zaměřuje na učitele, kteří působí na pozici školních metodiků prevence a na úroveň jejich pocíťované připravenosti vzhledem k jejich povinnostem specifikovaným v příslušné vyhlášce. Cílem je také identifikovat možnosti pro zlepšení jejich práce na poli školní prevence.

Klíčová slova

Školní metodik prevence, školní prevence, rizikové chování, minimální preventivní program, školní poradenské pracoviště.

Abstract

The diploma thesis deals with the topic of risk behavior prevention on the elementary schools. It focuses especially on the teachers who are in the position of the school prevention workers and their perceived level of preparedness with regard to their duties specified in regulation. The aim of this thesis is also to identify the possibilities for improvement of their work on the field of school-based prevention.

Keywords

School prevention worker, school-based prevention, risk behavior, minimum preventive program, school counseling department.

Obsah

1. ÚVOD.....	9
2. TEORETICKÁ ČÁST	11
2.1 Rizikové chování a sociálně patologické jevy	11
2.2 Formy rizikového chování	14
2.2.1 Záškoláctví.....	14
2.2.2 Šikana a extrémní projevy agrese	16
2.2.3 Užívání návykových látek a závislosti.....	18
2.3 Prevence rizikového chování	21
2.3.1 Pojem prevence.....	21
2.3.2 Druhy prevence.....	21
2.3.3 Efektivní prevence rizikového chování	22
2.4 Organizační struktura primární prevence v resortu školství.....	25
2.5 Minimální preventivní program.....	27
2.5.1 Tvorba minimálního preventivního programu.....	28
2.6 Poradenské služby.....	31
2.7 Členové týmu školního poradenského pracoviště	33
2.8 Školní metodik prevence	38
3. PRAKTICKÁ ČÁST	42
3.1 Výzkumný problém	42
3.2 Výzkumné otázky	42
3.3 Výzkumný soubor.....	42
3.4 Design a metody výzkumu	43
3.4.1 Interview s metodičkou prevence PPP Domažlice	44
3.4.2 Dotazník pro školní metodiky prevence	45
3.5 Prezentace získaných dat	47
3.5.1 Interview s metodičkou prevence PPP Domažlice	47
3.5.2 Dotazník pro školní metodiky prevence	52
3.5.2.1 Položky - „Informace o respondentovi“	52
3.5.2.2 Položky - „Standardní činnosti školního metodika prevence“	55
3.5.2.3 Položky - „Preference ŠMP v oblasti dalšího profesního rozvoje“	62
4. ZÁVĚR	64

5. POUŽITÁ LITERATURA	66
6. PŘÍLOHA	70

1. ÚVOD

V souvislosti s vývojem naší společnosti došlo v posledních dvou desetiletích k jejím zásadním proměnám v oblasti sociální, politické, hospodářské a kulturní. V souvislosti s těmito proměnami zároveň došlo k nárůstu výskytu různých negativních jevů a problémů ve společenském soužití. Obranou reakcí společnosti bylo hledání co možná nejúčinnějších způsobů, jak se s těmito skutečnostmi vyrovnat. Pozornost se proto začala věnovat zejména prevenci, neboť výhodnější než vzniklé problémy řešit, je pokusit se jim nejprve v co největší míře předejít.

Tyto trendy se celkem logicky brzy promítly také do úloh, které má ve společnosti plnit systém školního vzdělávání a výchovy. K nim nově přibyla funkce preventivního výchovného působení vůči formám tzv. rizikového chování, jak jsou dnes některé společensky nežádoucí jevy vyskytující se mezi mládeží označovány.

Tématem této diplomové práce je pedagog zastávající funkci školního metodika prevence (dále také ŠMP), tedy pozici, která vznikla v rámci vytváření struktury pro zabezpečení preventivních aktivit ve školním prostředí. Naším cílem bylo analyzovat, jak se tito učitelé vyrovnávají s některými nároky, které jsou s působením v roli školního preventisty spojené. Zajímalo nás také, jaké typy svého dalšího profesního rozvoje preferují.

Práce se skládá ze dvou částí, teoretického úvodu do problematiky školní prevence rizikového chování a části praktické, jejíž obsah tvoří shrnutí průzkumu, který jsme mezi školními metodiky prevence uskutečnili.

Teoretická část nejprve objasňuje pojem rizikového chování a popisuje některé jeho konkrétní formy. Dále je pak na základě odborné literatury definována prevence, uvedeny způsoby její klasifikace a představeny základní podmínky efektivního preventivního působení. V dalších kapitolách se věnujeme systému primární prevence v působnosti rezortu školství, tomu, v jakých legislativních dokumentech je ukotvena, jaké jsou její nástroje, které instituce jsou v ní činné a jaké jsou jejich úkoly. V poslední kapitole je určen prostor pro popis pracovní náplně učitele zastávajícího současně funkci školního metodika prevence.

V praktické části této práce seznamujeme čtenáře s průzkumem, který jsme realizovali v rámci záměru získat informace o postojích těchto pedagogů k vlastní práci v oblasti koordinování a realizování preventivních aktivit na druhém stupni základní

školy. Spolu s prezentovanými výsledky dotazníkového šetření jsou v závěru formulována některá stanoviska, která na zjištěná data reagují.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Rizikové chování a sociálně patologické jevy

Při objasňování používané terminologie se budeme přednostně věnovat vymezení těchto dvou pojmů, protože problematiku považujeme za stále velice aktuální a v obecnějším povědomí ne zcela vyjasněnou. V rámci školské prevence došlo v posledních letech k nahrazení pojmu sociálně patologické jevy právě označením rizikové chování. Přitom je důležité upozornit na fakt, že smyslem tohoto kroku nebylo pouze sjednocení terminologie v rámci nadnárodních trendů. Tento posun je odrazem změny v celkovém nahlížení na podobné projevy chování, a to především ve spojitosti s preventivními snahami nejen ve školním prostředí. Uvedme proto některé důvody, které ke změnám v užívané terminologii vedly.

Miovský (2010, s. 28) vysvětluje, že pro oblast školní prevence je termín sociálně patologické jevy již koncepčně překonaný, jelikož je jednak stigmatizující a zároveň klade příliš velký důraz na společenskou normu. Pokusme se tyto myšlenky dále rozvést. Normativní charakter plyne ze sociologického původu pojmu. Používat ho začal anglický filozof a sociolog Herbert Spencer, když hledal analogii biologické patologie v sociální sféře. Jako zastánce sociologického naturalismu a evolucionismu totiž předpokládal na úrovni společnosti fungování obdobných zákonů, které jsou pozorovatelné v přírodních procesech (Ondrejko, 2001). Sociální patologie je v tomto smyslu souhrnným označením pro jevy abnormální, chorobné, všeobecně společensky nežádoucí a zahrnuje jevy, které jsou vnímány jako společenskou normu překračující, společnost ohrožující a někdy jsou proto spojeny s negativními sankcemi. Problematickou část takovéto definice představuje už ona norma, ta je definována např. jako „obecné verbalizované pravidlo, jež mají jednající ve svém chování respektovat a které se pro ně pokládá za závazné“ (Velký sociologický slovník, s. 692). Norma či normalita není tedy logicky nějakou absolutní kategorií, ale společenským konstruktem, který je podmíněn sociokulturními, dobovými, subjektivními a dalšími faktory. Navíc, označíme-li chování někoho za sociálně patologické, implicitně toto hodnocení, vztahujeme i na aktéra samotného. V kontextu našeho tématu se to navíc

týká dítěte, které teprve dospívá a toto negativní označení s sebou nese nebezpečí zmiňované stigmatizace, která může na dítěti ulpět a negativně ovlivnit jeho další vývoj. „Škola je právě tou institucí, jejímž úkolem je mladým lidem demonstrovat, že oddělení jedince od činu je jedinou možnou cestou, jak takový čin opravdu posoudit (nikoliv jen odsoudit), řešit a do budoucna mu předejít“ (Štech in Miovský et al., 2010, s. 152).

Také vzhledem k transformačním procesům v současném školství, které jsou ve znamení snah o humanizaci výchovně vzdělávacího procesu a inkluzivního vyučování, se proto užívání pojmu sociální patologie jeví jako nevyhovující. Můžeme to shrnout slovy Hadj Moussové a Duplinského (2007), kteří ve svém příspěvku do této diskuse připomínají, že je nutné zamyslet se z psychologického hlediska nad tím, jakým způsobem tyto problémové jevy a jedince budeme označovat, neboť obsahové konotace každého termínu výrazně ovlivňují nejen jím označovaného jedince, ale zároveň to, jaký postoj k němu zaujímají lidé v jeho okolí.

Vedle stigmatizujícího dopadu, byla dále zmiňována jeho přílišná orientace na společnost a s tím do jisté míry spojeného přehlížení jedince, zde dítěte, jako svébytné individuality. Nejsou tak brány v potaz souvislosti, do nichž je život mladého člověka zasazen a se kterými se tento mnohdy nemá šanci vlastními silami vyrovnat. Namísto toho jsou akcentovány spíše nebezpečí vznikající tímto jeho chováním pro společnost. Ani to se neslučuje s cíli, které jsou deklarovány ve vztahu ke školnímu vzdělávání v 21. století.

Jako poslední a ve světle výše popsaného zřejmě nejméně pádný důvod, proč pojem, který je relativně zavedený, nahradit pojmem novým, je i ona potřeba nastolit soulad s mezinárodní terminologií, která v souvislosti s prostředím školy označení sociální patologie nepoužívá.

V rámci této kapitoly je vhodné připomenout, že přesto, že se pojem rizikové chování začíná pomalu etablovat, v odborné literatuře i v praxi jsou doposud užívány oba termíny a označují shodné fenomény. Příkladem který tuto skutečnost ilustruje je zjištění, ke kterému došli pracovníci Výzkumného ústavu pedagogického při analyzování školních Minimálních preventivních programů na školní rok 2010/ 2011¹ (dále také MPP). Z výběrového souboru, který byl tvořen 154 školami, bylo v přibližně v 70 % MPP užíváno tradiční terminologie (sociálně patologické jevy),

¹ Analýza minimálních preventivních programů škol zapojených do projektu Rozvoj ŠPP-VIP II, VÚP, 2011.

vítané zjištění ale zároveň bylo, že v programech ostatních bylo popisováno rizikové chování a jeho jednotlivé typy tak, jak o nich hovoří aktuální strategické dokumenty.

I když se v MPP ve velké míře používá tradiční terminologie (sociálně patologické jevy v 71,4 %), stále více MPP používá aktuální terminologii vycházející z definice prevence rizikového chování (ve 30,5%) a jednotlivých typů rizikového chování, jak jsou vymezeny v odborné literatuře a strategických dokumentech k prevenci. Terminologie v MPP používá spektrum termínů od jednotlivých typů rizikového chování, sociálně patologických jevů, negativních jevů, sociálně nepřijatelných jevů, rizikových forem chování, až po sociálně rizikové jevy.

Rizikové chování

Podle Širůčkové toto chování obvykle zahrnuje:

- interpersonální agresivní chování - násilné chování, šikana, týrání, rasová nesnášenlivost, extremismus
- delikventní chování ve vztahu k hmotnému majetku - krádeže, vandalismus, sprejerství
- rizikové zdravotní návyky - pití alkoholu, kouření, užívání drog, nezdravé stravovací návyky, nedostatečná nebo nadměrná pohybová aktivita
- sexuální chování - předčasné zahájení pohlavního života, promiskuita, nechráněný pohlavní styk, pohlavní styk s rizikovými partnery, předčasné mateřství a rodičovství
- rizikové chování ve vztahu k společenským institucím - problémové chování ve škole - záškoláctví, neplnění školních povinností, nedokončení studia na střední škole
- prepatologické hráčství
- rizikové sportovní aktivity - provozování adrenalinových a extrémních sportů

(Širůčková in Miovský, 2010, s. 30)

Vzhledem k tomu, že pojem rizikové chování zahrnuje velké množství projevů, existuje více teoretických pojetí, která zdůrazňují buď zdravotní, psychosociální nebo normativní kontext. Můžeme tedy říci, že rizikové chování narušuje normy společnosti a vymezuje se vůči jejím institucím, autoritám a zvykům. (Širůčková in Miovský et al., 2010, s. 30)

2.2 Formy rizikového chování

Ve *Strategii prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 - 2012* jsou uvedeny následující oblasti, na něž se primární prevence rizikových projevů chování u žáků v působnosti MŠMT zaměřuje:

- a) předcházení zejména následujícím rizikovým jevům v chování žáků:
- záškoláctví,
 - šikana, násilí,
 - divácké násilí,
 - kriminalita, delikvence, vandalismus,
 - závislost na politickém a náboženském extremismu ,
 - rasismus, xenofobie,
 - užívání návykových látek (tabák, alkohol, omamné a psychotropní látky),
 - onemocnění HIV/AIDS a dalšími nemocemi šířícími se krevní cestou,
 - poruchy příjmu potravy,
 - netolismus (virtuální drogy) a patologické hráčství (gambling),
- b) rozpoznání a zajištění včasné intervence zejména v případech:
- domácího násilí,
 - týrání a zneužívání dětí, včetně komerčního sexuálního zneužívání,
 - ohrožování výchovy mládeže,
 - poruch příjmu potravy (mentální bulimie, mentální anorexie).

V dalších podkapitolách se blíže věnujeme popisu některých vybraných forem rizikového chování, jejichž projevy patří na základní škole k nejčastějším.

2.2.1 Záškoláctví

Za záškoláctví považujeme neomluvenou nepřítomnost žáka základní nebo střední školy ve vyučování. Žák úmyslně nechodí do školy a zanedbává školní

povinnosti. Jde o dvojí provinění. Žák porušuje školní řád, ale i školní zákon, jež stanovuje povinnou školní docházku. Není výjimkou, že je záškoláctví spojeno s dalšími typy rizikového chování. (Miovský et al., 2010, s. 75) Motivy záškoláctví můžeme rozdělit do několika bodů:

- **Záškoláctví jako porušení sociální normy** - normou je povinnost dítěte navštěvovat školu a povinnost rodičů je vychovávat dítě k dodržení této povinnosti.
- **Záškoláctví jako reaktivní akt** - nepříjemnou situaci ve škole řeší dítě útekem, má strach z neúspěchu, posměchu....
- **Záškoláctví jako výbuch** - jde o dlouhodobou frustraci dítěte, kterou řeší útekem ze školy.
- **Záškoláctví jako zábavy** - dítě tráví čas s partou, s kterou navštěvuje jiná místa, neúčast ve škole se snaží skrýt omluvenkami.
- **Záškoláctví u dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí** - jde o chudé rodiny, které jsou sociálně i kulturně zaostalé, rodiče jsou problémoví, většinou s nízkým vzděláním.
- **Záškoláctví u celkově problémových dětí** - jde o problémy s hlediska disciplíny (konflikty, podvody, agresivní jednání vůči jiným dětem), tyto děti mají problémy, které souvisí s jejich výkonem ve škole a prospěchem.
- **Záškoláctví jako reakce na složitou životní situaci** - vyskytuje se u dětí, které se těžce vyrovnávají se změnami a složitými situacemi. Tyto děti mají problém se adaptovat, např. při přechodu na jinou školu apod. Taktéž mohou být dlouhodobě vystaveny neurotizujícímu působení rodičů, např. příliš přísní rodiče apod.
- **Záškoláctví jako motiv prožít něco příjemného** - vyskytuje se i u dětí, které mají dobrý prospěch. Chtějí zažít i něco jiného než školní povinnosti. Toto záškoláctví je skryté, děti předstírají různé nemoci.
- **Záškoláctví jako individualizační úzkost** - to, že dítě nechce chodit do školy začíná mít patologickou formu, objevují se psychosomatické a psychické příznaky.

(Emmerová, 2007, s. 60)

Školní docházka je v ČR ze zákona povinná po dobu devíti školních let. Jednou z podmínek řádného studia je řádná účast na školním vyučování. Školský zákon (č. 561/2004 Sb., § 67; § 68,) ukládá zletilému studentovi a zákonnému zástupci nezletilého studenta povinnost doložit důvody nepřítomnosti ve škole do tří kalendářních dnů. Pokud je žákova absence delší pěti dnů a je neomluvena, může být posuzován, že studia zanechal.

Prevence záškoláctví je součástí školního řádu. Třídní učitel sleduje a eviduje docházku žáků. Pokud má podezření na záškoláctví, kontaktuje příslušný správní orgán. Prevence záškoláctví, způsob omlouvání nepřítomnosti žáků, řešení neomluvených hodin a následný postup je popsán v metodickém pokynu MŠMT.

2.2.2 Šikana a extrémní projevy agrese

Do tohoto typu rizikového chování řadíme jakékoli extrémní formy agresivního chování, které jsou namířeny proti druhým osobám, proti sobě samému nebo proti hmotným statkům.

Šikana je jedním projevem extrémně agresivního chování. Jde o dlouhodobé, opakované a úmyslné ubližování s cílem získat převahu nad obětí. Charakteristickým znakem je nepoměr sil. (Emmerová, 2007, s. 51)

Školní šikanování chápeme jako asymetrickou agresi mezi dětmi. (Kolář, 2005, s. 1) "Zahrnuje jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit." (MŠMT, 2012) Může se jednat o fyzické i slovní útoky, sexuální obtěžování, nově i o tzv. kyberšikanu (šikanu pomocí elektronických zařízení).

Kolář rozděluje šikanu na čtyři konkrétní typy:

- **Fyzická agrese a používání zbraní** - oběť je vystavena fyzickému násilí.
- **Slovní agrese a zastrašování zbraněmi** - oběť je vystavena slovním nadávkám a posměchu.
- **Krádeže, ničení a manipulace s věcmi** - agresoři berou a poškozují věci oběti.
- **Násilné a manipulativní příkazy** - oběť je nucená dělat nepříjemné a urážející příkazy agresorů.

(Kolář, 1997, s. 20 - 21)

Účastníky šikany můžeme rozdělit na šikanující, agresory, a šikanované, oběti. Agresoři bývají většinou chlapci, ale výjimkou nejsou ani děvčata. Kolář uvádí tři hlavní typy agresorů:

- Hrubý, primitivní, impulzivní, se silným energetickým potenciálem, který má problémy s autoritami. Šikanuje tvrdě a neúprosně, vyžaduje absolutní poslušnost. Šikanování používá k zastrašování ostatních.
- Velmi slušný, kultivovaný, uzavřený, zvýšeně úzkostlivý, někdy se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu. Šikanuje cíleně a rafinovaně, bez přítomnosti svědků.
- "Srandista", optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, hovorný, upovídáný, oblíbený. Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních.

(Kolář in Emmerová, 2007, s. 53)

Oproti agresorům stojí oběť. Tou se může stát jakékoli dítě, ale většinou jde o osamělého, nejistého a tichého jedince, který má malé sebevědomí a těžko se prosazuje. Ohroženou skupinu také představují děti s tělesným či mentálním postižením, a také děti s nápadnými odlišnostmi, např. obezita. (Emmerová, 2007, s. 53)

Šikana je proces, který se neustále vyvíjí. Podle Koláře má pět stadií, jež na sebe navazují. (Kolář, 2005, s. 4 - 5) V prvním stadiu, tzv. zrod ostrakismu, jde o mírné formy násilí, kdy marginální člen skupiny cítí nepřátelské prostředí vůči jeho osobě. Je neoblíbený a ostatní ho odmítají. Začínají se proti němu vymezovat, pomlouvají ho a dělají si na jeho účet legraci.

V druhém stadiu, tzv. fyzická agrese a přitvrzování manipulace, se v zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Ostatní členové skupiny si na nich vybíjejí přetlak pramenící z nějaké nepříjemné situace (např. písemná práce). V tomto stadiu již začínají i mírné fyzické útoky na vyčleněného žáka.

Třetí stadium, tzv. vytvoření jádra, je klíčový moment celého procesu. Vytváří se skupina agresorů, která již cíleně útočí na nejslabší členy třídy, výše zmíněné ostrakizované žáky.

Ve čtvrtém stadiu většina přijímá normy nastolené skupinou agresorů. I jinak slušní žáci začínají šikanovat ostrakizovaného spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

V pátém stadiu, tzv. totalita nebo-li dokonalá šikana, je násilí přijímáno jako program třídy. Skupina je rozdělena na šikanované a šikanující.

Podle školského zákona (č. 561/2004 Sb., § 29) je "škola povinna zajistit bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů)." (MŠMT, 2012) Z tohoto důvodu je pedagogický pracovník povinen šikanování mezi žáky předcházet a jakékoliv problémy ihned řešit.

Základem prevence šikanování a násilí na školách je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky, i mezi žáky a učiteli. (MŠMT, 2012)

2.2.3 Užívání návykových látek a závislosti

V tomto typu rizikového chování je třeba nejdříve vymežit pojmy, které s touto oblastí souvisí, a tím je závislost.

Podle Světové zdravotnické organizace (dále jen WHO) můžeme drogovou závislost definovat jako psychický i fyzický stav, jenž se projevuje změnami chování a dalšími reakcemi, které vždy zahrnují nutkání užívat drogu opakovaně pro její psychické účinky a také proto, aby se zabránilo vzniku nepříjemných stavů vznikajících při nepřítomnosti drogy v organismu. (www.dropin.cz, 22. 6. 2012)

Zda se jedná o závislost poznáme podle toho, jestli v posledním roce byla splněna alespoň tři z následujících kritérií:

- silná touha nebo pocit puzení užívat látku
- potíže v kontrole užívání látky, a to pokud jde o začátek a ukončení nebo množství látky
- abstinenční příznaky a následné užití látky k jejich zmírnění
- průkaz tolerance (požadování vyšších dávek látky, aby se dosáhlo účinků původně vyvolaných nižšími dávkami)
- postupné zanedbávání jiných potěšení a zájmů ve prospěch užívané psychoaktivní látky a zvýšené množství času potřebného k získání nebo užívání látky
- pokračování v užívání přes jasný důkaz zjevně negativních následků

(www.dropin.cz, 22. 6. 2012)

Drogová závislost může být psychická nebo fyzická. Za psychickou závislost považujeme duševní stav člověka, v němž se projevuje touha znovu užít psychoaktivní látku. Oproti tomu stojí fyzická (somatická) závislost, která se projevuje tehdy, pokud se látka stane součástí organismu do takové míry, že bez drogy nedokáže fungovat.

Drogy, které se nejčastěji vyskytují na českých školách, jsou alkohol, nikotin a marihuana.

Alkohol

Alkohol je nejrozšířenější drogou v našich zeměpisných podmínkách. Spolu s cigaretami je legálně propagován v masmédiích a je volně prodejný. V našem sociokulturním prostředí můžeme pozorovat oblibu alkoholu při různých formálních i neformálních příležitostech. (Fisher, 2009, s. 99- 100)

Účinky alkoholu jsou na dětský organismus neblahé. Díky snadné dostupnosti alkoholu je problém s jeho zneužíváním mladistvými dosti rozsáhlý. Podle výsledků studie ESPAD² 2011 (dále jen ESPAD) pilo v životě alkohol 98 % dotázaných 16letých lidí, z toho přibližně 60 % respondentů pije alkohol pravidelně. Ačkoliv je tato práce zaměřena na primární prevenci na základních školách, domníváme se, že je důležité zmínit tyto výsledky, jelikož jsou cenným zdrojem informací pro účely zkoumání prevence na nižším stupni vzdělávání.

Nikotin, tabák

Stejně jako alkohol, je tabák snadno dostupnou drogou. Tabák obsahuje více než tisíc chemických sloučenin, z kterých je nejnebezpečnější nikotin, jež má největší psychoaktivní účinky. (Fisher, 2009, s. 105) Z výsledků ESPAD; je zřejmé, že závislost na nikotinu představuje velký společenský problém. Denně kouřilo v roce 2011 25% dotázaných. Dalším problémem je i to, že léčba nikotinové závislosti je velmi obtížná a nepříliš úspěšná.

Konopné drogy

Hlavní psychoaktivní látkou v konopných drogách je tetrahydrokanabinol (THC). Někteří lidé nepřikládají užívání marihuany pouze negativní účinky. Mnohé

² European school survey project on alcohol and other drugs (Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách)

studie ji přisuzují léčebný účinek, který může pomoci pacientům hlavně s AIDS a onkologickými onemocněními. (Fisher, 2009, s. 110) Tento fakt se ovšem netýká běžných uživatelů marihuany, natož dětí na základní škole. Mezi mladistvími jsou konopné drogy velmi rozšířené. Podle ESPAD vyzkoušelo konopné drogy více jak 40% dotázaných (přesně 42,3%).

2.3 Prevence rizikového chování

2.3.1 Pojem prevence

Slovo prevence pochází z latinského *praevenire* – předcházet. Znamená to soustavu opatření, která mají za úkol vytvořit takové mechanismy, aby se předešlo nežádoucím a negativním jevům. My se budeme zabývat školní prevencí, tj. předcházením rizikových jevů v prostředí školy.

Prevenci můžeme rozdělit na několik typů. Podle fází rizikového jevu dělíme prevenci na primární, sekundární a terciární. Primární prevence, se zabývá předcházením rizikového chování. Sekundární prevence pracuje se situacemi, v kterých se rizikové jevy již objevily a snaží se zabránit jejich rozšíření a pokračování. Terciární prevence se pak zaměřuje na zmírňování rizik vzniklých působících rizikových jevů. (www.odrogach.cz, 23.6. 2012) My se budeme zabývat školní primární prevencí, tj. předcházením rizikovým jevům v prostředí školy.

„Základním principem primární prevence rizikového chování u žáků je výchova k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových situací osobnosti.“ (MŠMT, 2012)

2.3.2 Druhy prevence

Primární prevenci můžeme rozlišit na několik bodů:

Specifická primární prevence – je svým programem zaměřena na aktivity, které předcházejí a zamezují výskytu konkrétních, specifických forem rizikového chování. Podle toho, zda se již vyskytl problém s daným tématem se dále tato prevence dělí na:

- **všeobecnou**, která se zaměřuje na širší populaci, u které se zatím neprojevíly znaky rizikového chování.
- **selektivní**, která se orientuje na ohrožené jedince nebo skupiny, u kterých lze předpokládat zvýšený výskyt rizikového chování.

- **indikovanou, tzv. včasnou intervencí**, která je zaměřena na cílovou skupinu, u které se již projevily nebo byly zaznamenány projevy rizikového nebo problematického chování v oblasti vztahů v rodině, škole nebo vrstevníky.

Nespecifická primární prevence – má za účel podporovat zdravý životní styl, rozvíjet psychosociální dovednosti a vést ke smysluplnému využívání volného času. (MŠMT, 2012)

K pojmu primární prevence musíme přiřadit ještě pojmy sekundární a terciární prevence. Sekundární prevence znamená, že se snažíme předcházet vzniku a rozvoji rizikového chování, a to u rizikových skupin, kterou jsou velmi ohroženy určitým negativním jevem. Terciární prevence je pak zaměřena na jedince či skupiny, u kterých se již negativní jev projevil. Cílem této prevence je zmírnit následky rizikového chování nebo zabránit opakované recidivě. (Hartl; Hartlová, 2004, s. 450)

Z jiného úhlu pohledu můžeme rozdělit primární prevenci na efektivní a neúčinnou. Nejdříve zde popíšeme neúčinnou prevenci a pak se v dalším oddíle práce podíváme na prevenci efektivní, která si zaslouží hlubší analýzu.

Neúčinná primární prevence nedosahuje dobrých výsledků v předcházení psychopatologických jevů. Vyznačuje se zastrašovacím a triviálním přístupem k dané věci. Používá věty typu. „prostě řekni ne“, citové apely a pasivní předávání informací. V této prevenci se potlačuje diskuze, znehodnocují osobní názory a postoje aktérů. Celá prevence se redukuje pouze na jednotlivé aktivity bez kontinuálního propojení. (MŠMT, 2012)

2.3.3 Efektivní prevence rizikového chování

Miovský (2010, s. 39) vysvětluje, že soubor níže uvedených zásad je sice ve standardech kvality preventivních programů (MŠMT, 2005) výslovně formulováno pro oblast prevence užívání návykových látek, nicméně lze jako obecně platný přenést i na další oblasti rizikového chování. Výčet popisuje zásady efektivní primární prevence, které reflektují řadu poznatků z vědeckých kruhů i z praxe:

Komplexnost a kombinace mnohočetných strategií

Tyto strategie působí na určitou cílovou skupinu, jako je rodina, škola, vrstevníci, aj.. Víme, že příčiny rizikového chování bývají různé. Může jít o sociální,

genetické, i psychologické důvody. Právě proto by měl být preventivní program postaven tak, aby spojoval více faktorů a zajišťoval spolupráci různých institucí.

Kontinuita působení a systematická plánování

Programy musí na sebe navazovat, musí se vzájemně doplňovat a zároveň musí být jejich provázanost zřejmá tak, aby se s nimi dalo reálně pracovat. Jejich působení musí být systematické a dlouhodobé, aby se zajistila úspěšnost projektu. Jak již bylo řečeno výše, jednorázové aktivity nejsou efektivní.

Cílenost a adekvátnost informací i forem působení

U každého preventivního programu je třeba mít na zřeteli pro jakou cílovou skupinu je určen. Tvůrce programu musí zohlednit všechny faktory týkající se cílové skupiny, jako je věk, etnická příslušnost, povědomí o daném problému, apod.. Měli bychom také pamatovat na atraktivnost programu.

Včasný začátek preventivních aktivit, ideálně již v předškolním věku

Osobnostní rozvoj probíhá již v nejranějším dětství. Proto je dobré s preventivními aktivitami začít co nejdříve. Tento způsob prevence je nejefektivnější, protože děti nemají ještě tak vyhraněné názory jako mládež vyšší věkové kategorie. Forma prevence musí být samozřejmě přizpůsobena dětskému vědomí a musí být více kontrolována a evaluována, aby nedošlo k nepříznivému ovlivnění dětí. Platí zde tvrzení, že čím mladší je cílová věková skupina, tím by měl být přísnější supervizní a intervizní dohled na preventivní program.

Pozitivní orientace primární prevence a demonstrace konkrétních alternativ

V tomto bodu se jedná o využití pozitivních vzorů a podporu zdravého životního stylu k vytvoření pozitivních alternativ, které jsou atraktivní v naší zvolené cílové skupině.

Využití „KAB“ modelu

Nesmíme se orientovat pouze na kvalitu a kvantitu informací, ale musíme si hlavně všimnout dílčích změn v chování, postojích a názorech členů cílové skupiny. Cílem prevence je ovlivnit chování tak, aby účastníci programu byli například schopni čelit různým tlakům v oblasti rizikového chování, aby z programu odcházeli se zvýšeným

sebevědomím, schopností odmítat, zlepšením asertivních dovedností a aby uměli řešit problémy způsobem, který nebude rizikový.

Využití „peer“ prvku, důraz na interakci a aktivní zapojení

V dětském a adolescentním věku je velmi důležitý vliv vrstevníků, kteří jsou nežádka větší autoritou než rodiče a učitelé. Z tohoto důvodu je velmi dobré aktivně zapojovat děti do programu. Pokud realizátor programu takto učiní, zvyšuje tím pravděpodobnost jeho úspěchu. Děti by měli být v programech hlavní komunikační složkou a jejich autoři by měli spíše přijmout roli moderátoři než přednášejících.

Denormalizace

Pojem denormalizace znamená, že se ve společnosti boří normy, které do této chvíle byly platné. Nastavují se normy nové, které nepovažují rizikové chování jako vhodné ani jako sociálně neutrální. Cílem denormalizace je v dané společnosti zvýšit povědomí o problému, podpořit nalezení řešení a účast na řešení problému.

Podpora projektivních faktorů ve společnosti

Součástí preventivních programů je snaha vytvořit inspirativní a přátelské prostředí, které bude generovat podmínky pro společensky přijatelné aktivity a možnost pro vytváření smysluplných vztahů.

Nepoužívání neúčinných prostředků

Realizátoři programů by se měli vyvarovat používání metod, které nejsou efektivní. Např. testování, dávání zákazů, memorování informací apod.

(Miovský, 2010, s. 39 – 41)

2.4 Organizační struktura primární prevence v resortu školství

Školská primární prevence je soubor veškerých přístupů, metod a intervencí, které jsou koncepčně rozvíjeny a garantovány v resortu školství. Cílová skupina se skládá z dětí, mládeže a mladých dospělých. Institucionálně je tato primární prevence spojena se sítěmi škol a školských zařízení a s institucemi, které jsou na ně přímo napojeny. Školská koncepce primární prevence tvoří centrum preventivních programů, protože zahrnuje nejpočetnější cílovou skupinu. Ostatní sektory, v kterých se primární prevence vyskytuje, by měly svými preventivními aktivitami a dokumenty respektovat základní nastavení školské prevence (Miovský, 2010, s. 61).

Horizontální spolupráce

Spolupráce na úrovni mezirezortní a nadrezortní je do jisté míry dána dobrovolností a ochotou jednotlivých rezortů, jelikož zde neexistuje pevnější legislativní rámec určující jasná pravidla komunikace, zodpovědnost a povinnosti jednotlivých rezortů. Na mezirezortní úrovni MŠMT spolupracuje s ministerstvy zdravotnictví, práce a sociálních věcí, vnitra, obrany, spravedlnosti a financí. Na nadrezortní úrovni spolupracuje MŠMT s *Radou pro koordinaci protidrogové politiky Úřadu vlády* a *Republikovým výborem prevence kriminality Ministerstva vnitra*. (Miovský, 2010, s. 62-63)

Vertikální spolupráce

Organizace a koordinace v oblasti primární prevence je v rámci resortu školství hierarchicky seřazena:

- MŠMT - Odbor speciálního vzdělávání a institucionální výchovy.
- Krajský školský koordinátor prevence - pracovník krajského úřadu.
- Oblastní metodik preventivních aktivit – pracovník pedagogicko-psychologické poradny (dále také PPP)
- Školní metodik prevence – pedagogický pracovník školy či školského zařízení

(Tyšer, 2006, s. 43)

Nejvíce spolupracuje MŠMT s krajskými školskými koordinátory prevence, kterým dává metodické pokyny a informace. Krajský školský koordinátor úzce

spolupracuje s oblastními metodiky prevence v PPP, kteří pak podporují a koordinují školní metodiky prevence v příslušném regionu. (MŠMT, 2012)

2.5 Minimální preventivní program

Minimální preventivní program je základní dokument každé školy v oblasti primární prevence, jehož smyslem je výchova žáků ke zdravému životnímu stylu, podpora jejich osobnostního a sociálního rozvoje a sociální dovednosti v mezilidských vztazích. (Skácelová, [online]) Tento dokument je definován v Metodickém pokynu MŠMT ČR č.j.: 14514/2000 – 51. Ten MPP označuje jako souhrn všech preventivních aktivit v základních školách, středních a speciálních školách, ve školských zařízeních pro výchovu mimo vyučování a školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče. Každá konkrétní škola tvoří MPP na jeden školní rok, na jeho tvorbě se podílí především školní metodik prevence. MPP je kontrolován Českou školní inspekcí a vyhodnocení efektivity jeho realizace za školní rok je součástí výroční zprávy o činnosti školy. Na tvorbě a následné realizaci MPP se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy, přičemž hlavní úlohu zastává ŠMP, který má na starosti koordinaci tvorby a následnou kontrolu realizace MPP, při které může dle potřeby spolupracovat s metodikem prevence Pedagogicko-psychologické poradny (dále také PPP). (Skácelová in Miovský et al., 2010, s. 102)

Aby byla zajištěna efektivita programu, musí probíhat spolupráce mezi všemi zúčastněnými. Úlohy jednotlivých pedagogických pracovníků jsou stručně popsány v následujícím rozdělení:

- **ředitel školy** – podporuje a odpovídá za tvorbu a realizaci preventivních aktivit ve škole.
- **školní metodik prevence** - koordinuje přípravy a realizace programu. (vyhláška č. 72/2005 Sb.)
- **pedagogický sbor** – pedagogičtí pracovníci, tj. jednotliví učitelé začleňují preventivní témata do výuky svých předmětů. Toto začlenění je rozpracováno v ŠVP, podrobněji pak v RVP.
- **třídní učitelé** – zastávají hlavní úlohu při monitorování projevů rizikového chování ve třídě a při naplňování MPP.
- **metodik prevence z PPP** - zajišťuje odbornou a metodickou pomoc pro ŠMP a je garantem kvality programů

- spolupráce školy s jinými organizacemi v regionu, které nabízejí další preventivní programy.

(Skácelová, [online])

2.5.1 Tvorba minimálního preventivního programu

Při vytváření MPP se vychází z vnitřních a vnějších zdrojů školy.

Vnitřní zdroje

- Charakteristika a specifika školy – stručný popis aktuálního stavu školy a dění ve škole. Např. Počet žáků školy, škola na venkově, ve městě, úplná, neúplná ZŠ, atd.
- Riziková místa ve škole – popis možných míst, kde by se mohlo vyskytnout nežádoucí chování žáků. Např. Šatny, WC, lavičky před školou.
- Monitoring – Třídní učitelé mapují situaci v jednotlivých třídách ohledně výskytu projevů rizikového chování. K tomuto používají například ankety, pozorování, dotazníkové šetření, atd.
- Podpora postavení pedagoga ve funkci ŠMP – Zdůraznit kompetence a standardní činnosti ŠMP vůči ostatním pedagogickým pracovníkům školy. Představit pedagoga, který vykonává funkci ŠMP, žákům a rodičům. Viditelně zveřejnit konzultační hodiny i místo poradenské činnosti ŠMP.
- Využití vnitřních informačních zdrojů – Používání odborné a metodické literatury, odborných časopisů a videotéky. Využívání internetových stránek školy a emailové adresy ŠMP pro cílové skupiny žáků a rodičů. Založení schránky důvěry, školního časopisu, rozhlasu, nástěnky, a pod...

(Skácelová, [online])

Vnější zdroje

- Využití vnějších informačních zdrojů – používání aktuálních zdrojů informací o preventivní problematice, např. webové stránky MŠMT, webové stránky o drogách, webové stránky odborných zařízení v daném regionu, atd.
- Metodická a odborná pomoc – spolupráce s metodikem prevence při PPP, s krajským školským koordinátorem prevence, s preventivními pracovníky

neziskových organizací v regionu. Využívání internetového poradenství pro ŠMP a pedagogy v oblasti primární prevence a využívání odborných zařízení na celostátní i regionální úrovni, např. Policie ČR, praktický lékař, kurátor pro děti a mládež, klinický psycholog, atd.

- Sledování vzdělávacích programů pro ŠMP a ostatní pedagogické pracovníky.
- Přehled volno-časových aktivit v regionu.

(Skácelová in Miovský et al., 2010, s. 106)

Primární otázka při tvoření MPP je “Co chceme?” Na základě této otázky si musíme stanovit konkrétní cíle MPP pro příslušný školní rok. Cíle mohou být krátkodobé a dlouhodobé. Krátkodobé cíle se vztahují k určité cílové skupině, jsou časově omezené a konkrétní. Dlouhodobé cíle vyžadují více času, mají obecný charakter a jsou uvedeny v preventivní strategii školy, která je hierarchicky nad MPP. (Skácelová, [online]) Abychom cíle mohli lépe definovat, můžeme použít model SMART, který nám doporučuje, jaké by měli cíle být:

S - specifické

M - měřitelné

A - akceptovatelné

R - realistické

T – termínované (časově omezené)

(Skácelová in Miovský et al., 2010, s. 108)

Pokud jsme si stanovili cíle, je třeba definovat aktivity, které k těmto cílům povedou. Neopomenutelnou součástí MPP jsou informace jako stručná charakteristika programu, jeho realizátor, termín konání aktivit a osoby, které za program zodpovídají. Základem aktivit by měla být jejich efektivita (jak jsme ji vymezili v předchozí kapitole) a určení cílové skupiny. U cílové skupiny žáků nás bude zajímat jaké programy primární prevence již na škole proběhly či právě probíhají. Musíme posoudit, zda náš program zapadá do koncepce RVP dané školy a zvážit jeho finanční náročnost. Dále musíme zajistit spolupráci pedagogických pracovníků, rodičů i ostatních složek MPP. Nakonec sepišeme časový harmonogram. (Skácelová in Miovský et al., 2010, s. 108 - 109)

Zapojení rodičů do výchovně vzdělávacího procesu je nedílnou částí MPP. V oblasti primární prevence je důležité dbát na informovanost rodičů a zajistit pro ně

dobrý informační servis. To znamená seznámit je s preventivní strategií školy, školním řádem a poskytnout jim adresář poskytovatelů služeb zabývajících se rizikovým chováním dětí. Dále je důležité podporovat aktivní formy spolupráce rodičů se školou, např. školní akce pro rodiče s dětmi, kvalitní práce třídních učitelů směrem k rodičům; pasivní formy participace rodičů a školy, např. distribuce informačních letáků. V oblasti sekundární prevence by měla škola zajistit odbornou pomoc rodičům. Do této kategorie spadá poradenství, tj. práce s jednotlivcem jako s členem rodiny, rodinná terapie či zprostředkování léčby, a besedy s rodiči žáků vždy zaměřené na nějaký problém. (Skácelová, [online])

Abychom mohli MPP zhodnotit, je nezbytné udělat evaluaci. „Evaluace je v širším významu slova soubor různých aktivit přinášejících nám informaci o významech spojených s chápáním sebe nebo vnějšího okolí u různých cílových skupin.“ (Skácelová in Miovský et al., 2010, s. 115). Z tohoto pohledu můžeme evaluaci chápat jako ukazatel vykonané práce i jako výchozí bod pro plánování dalších aktivit v rámci MPP pro příští rok. Při evaluaci sledujeme dvě oblasti, kvalitativní a kvantitativní. V kvalitativní oblasti se zaměřujeme na fakt, zda bylo dosaženo vytyčených cílů a zda budeme pokračovat v námi zvoleném programu. V kvantitativní oblasti zhodnotíme kolik aktivit bylo zrealizováno a kolik jedinců těmito aktivitami prošlo. (Skácelová in Miovský et al., 2010, s. 113)

V průběhu realizace MPP by měl ŠMP shromažďovat veškeré informace, zpětné vazby, rozhovory s žáky a rodiči, evidovat výskyt rizikových forem chování a vše zdokumentovat. Vedení dokumentace podléhá závazné směrnici školy o oběhu informací ve škole a směrem mimo školu. Na závěr školního roku ŠMP vypracovává na základě dokumentace a hodnocení třídních učitelů hodnocení MPP, které je součástí závěrečné zprávy školy. (Skácelová, [online])

2.6 Poradenské služby

Přijetím Zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) získali žáci a jejich zákonní zástupci právo na informace a poradenskou pomoc školy nebo školského poradenského zařízení v záležitostech, které se týkají vzdělávání. V návaznosti na tento Zákon č. 561/2004 Sb. vznikají tedy školská poradenská zařízení, jejichž standardní činnost definuje vyhláška č.72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Tato vyhláška vymezuje i standardní činnosti školních metodiků prevence, kterým bude, jako stěžejnímu předmětu, věnována samostatná kapitola.

Poradenské služby jsou ve škole zajišťovány výchovným poradcem a školním metodikem prevence, spíše vzácně i školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem. Tento užší tým doplňují i vybraní kolegové ze sborovny, nejčastěji z řad třídních učitelů či učitelů výchov. Garantem školního poradenství je dle vyhlášky ředitel školy, na jehož přístupu je do jisté míry kvalita těchto služeb závislá. Tato závisí také na sehranosti poradenského týmu školy, kvalitě vzájemné komunikace a dovednostech spolupracovat s institucemi typu OSPOD, PPP, SVP, POLICIE ČR, informačně-poradenské středisko úřadu práce.

Východisek školní poradenské strategie vyjmenované vyhláškou je několik. Od prevence školní neúspěšnosti, péči o žáky s dlouhodobým neprospěchem přes primární prevenci rizikového chování, kariérové poradenství až po odbornou podporu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. V těchto oblastech by měli poradenští pracovníci umět poskytnout informační a metodickou podporu ve vzdělávání žáků. Konkrétní podoba těchto služeb je vždy přizpůsobena specifikům dané školy a regionu a je uvedena ve „školním programu pedagogicko-psychologického poradenství“. Zpracovává se každoročně a podílí se na něm tým poradenských pracovníků školy a schvaluje jej ředitel. Pravidla pro poskytování poradenských služeb ve škole lze obvykle najít ve školním řádu a musí být k dispozici veřejnosti na nástěnce v budově školy, na webových stránkách školy apod. K dohledání by měla být informace o konzultačních hodinách poradenských pracovníků.

Poradenští pracovníci často pracují s důvěrnými i citlivými údaji žáků a jejich rodin, a měli by mít proto vhodné prostorové podmínky, a to tak, aby nedocházelo k porušování Zákona č.101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.

2.7 Členové týmu školního poradenského pracoviště

V této kapitole budeme vycházet z vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních

Ředitel školy

Základním představitelem je samozřejmě ředitel školy, který by měl zodpovídat za všechno, co se ve třídách a v prostorách školy podniká včetně rozvíjení kompetencí učitelů, zejména v oblasti aplikace psychologických a speciálně pedagogických poznatků a dovedností do vzdělávací činnosti školy. K rozvoji poradenského pracoviště dochází ve školách, kde vedení přijalo oblast výchovy a prevence jako rovnocennou součást školního kurikula.

Výchovný poradce

Výchovný poradce má na školách víc než padesátiletou tradici, přesto nemá vždy optimální podmínky pro svoji práci. Zaměřuje se spíše na problematiku kariérového poradenství a proces integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně integrace nadaných dětí. Hledá řešení problémů konkrétních žáků, pomáhá problémy dětí podchytit ještě v počátečním stádiu a zprostředkovat rodičům kontakt na odborné poradenské pracoviště. Standardní činnosti výchovného poradce popsané ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., jsou rozděleny do dvou hlavních oblastí, vedle poradenských činností jsou to metodické a informační činnosti.

– Poradenské činnosti

Na většině škol zajišťuje výchovný poradce kariérové poradenství a poradenskou pomoc při rozhodování o další vzdělávací a profesní cestě žáků. Realizuje individuální či skupinová šetření k volbě povolání, konzultuje se zákonnými zástupci jejich očekávání a předpoklady žáků pro případné budoucí studium. V domažlickém regionu pravidelně navštěvují žáci osmých tříd s výchovným poradcem informačně poradenské středisko úřadu práce, kde jsou seznamováni se situací na pracovním trhu.

V souvislosti s nárůstem počtu dětí se speciálními vzdělávacími potřebami přibývá práce i výchovným poradcům. Měli by být schopni včasné zajistit

či zprostředkovat diagnostiku vzdělávacích problémů a následně připravit podmínky pro integraci těchto žáků. Funkční výchovný poradce úzce spolupracuje s třídními učiteli potřebných žáků. Nejenom žáci se specifickými poruchami učení, ale i nadané děti mají individuálně vzdělávací plán, za který zodpovídá právě výchovný poradce.

– *Metodické a informační činnosti*

Metodická pomoc kolegům je zaměřena na oblast integrace sociálně či zdravotně znevýhodněných žáků. Třídním učitelům pomáhá v sestavování individuálně vzdělávacích plánů a zprostředkování nových metod pedagogické diagnostiky a intervence. Žáky a jejich zákonné zástupce informuje o možnostech dalšího vzdělávání, využívání služeb různých poradenských zařízení apod. Veškeré činnosti (například průběh výchovné komise, doporučení žáka k vyšetření v PPP) je nutno zaznamenávat písemně pro případ doložení navrhovaných změn u žáka.

Podmínkou pro vykonávání této funkce je ukončené vysokoškolské pedagogické vzdělání, minimálně tříletá praxe ve školství a absolvování specializačního kvalifikačního studia dle Zákonu č. 563/2004 Sb. , o pedagogických pracovnících. Součástí studia by měly být nejen teoretické znalosti z legislativy či speciální pedagogiky, ale i rozvoj komunikačních dovedností a nácvik řešení modelových situací, např. rozhovor s rodiči propadajícího žáka. Na rozdíl od školního metodika prevence má výchovný poradce sníženou přímou pedagogickou činnost o 1 hodinu týdně (škola do 150 žáků), o 2 hodiny týdně (škola do 250 žáků), o 3 hodiny týdně (škola do 550 žáků), o 4 hodiny týdně (škola do 800 žáků) a o 5 hodin týdně (škola nad 800 žáků), dle Nařízení vlády č. 75/2005/Sb.

Školní psycholog

Přestože je poptávka po obsazení funkce školního psychologa u ředitelů škol vysoká, bývá přítomnost tohoto odborníka na školách vzácností. Tuto skutečnost ovlivňuje nejen velikost školy, obavy konkrétního školního týmu z externích odborníků, ale v první řadě možnosti rozpočtu. Vyhláška 75/22005 Sb. opět definuje standardní činnosti školního psychologa.

– *Diagnostika, depistáž*

Školní psycholog bývá součástí zápisu předškoláků do prvních ročníků základních škol, kde může zachytit dítě vhodné na odklad školní docházky. Mezi žáky

školy provádí screening, zaměřený na odhalení specifických poruch učení, na nadané děti, ale i sociální klima v jednotlivých třídách. Jako diagnostika se uplatní při řešení výukových a výchovných problémů žáků.

– *Konzultační, poradenské a intervenční práce*

Přítomnost školního psychologa značně pomůže výchovnému poradci, neboť společně zastávají agendu péče o integrované žáky, sestavování individuálně vzdělávacích plánů a konzultace s učiteli a rodiči. Žákům s osobními problémy nabízí individuální konzultace, podporu v těžkých obdobích, případně i krizovou intervenci. V třídám se vztahovými či kázeňskými problémy realizuje intervenční program. Tohoto odborníka oslovují žáci rovněž kvůli kariérovému poradenství, či problémech při hledání vlastního učebního stylu. Kromě toho koordinuje společně se školním metodikem prevence preventivní programy pro třídy, poskytuje individuální konzultace pedagogům v oblasti výchovy a vzdělávání. Četnost situací, kdy se učitel obrátí na psychologa s problémem, závisí na sociální pozici odborníka v pedagogickém sboru. Souvisí to relativně s krátkou tradicí psychologa ve školství, a tak se objevují přehnaná očekávání, obavy a nejistota. Klíčovým je vztah ředitele a psychologa, schopnost vedení školy integrovat nový prvek. V ideálním případě není psycholog ve škole cizincem, ale pohybuje se po škole, komunikuje vstřícně se žáky a učiteli a buduje důvěrné a otevřené vztahy. Toto může být cesta k efektivnímu řešení problémů dnešní školy.

– *Metodická práce a vzdělávací činnost*

V případě vyššího úvazku ve škole může psycholog zastávat i následující činnosti popsané v této části vyhlášky (vyhl. Č.75/2005 Sb.) Ta mu ukládá koordinaci poradenských služeb poskytovaných ve škole (výchovný poradce, školní metodik prevence, třídní učitel), ale i mimo školu ve spolupráci se školskými poradenskými zařízeními. Dále by měl pořádat besedy a osvětové programy pro zákonné zástupce a vzdělávací semináře pro učitele, přičemž ještě stíhat metodické intervence z psychodidaktiky pro učitele, včetně podpory při tvorbě školního vzdělávacího programu.

Novela vyhlášky 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb. zavádí povinnost písemného informovaného souhlasu o poskytnutí poradenské služby v případě činnosti školního psychologa (nebo školního speciálního pedagoga).

Školní speciální pedagog

Vzhledem k současnému trendu integrace dětí se specifickými vzdělávacími potřebami do škol běžného typu, narůstá vytížení speciálních pedagogů. Do nedávné doby byli jen součástí pedagogicko psychologických poraden, speciálně pedagogických center a speciálních škol. Koncept školního poradenského pracoviště zahrnuje do fungování škol i školního speciálního pedagoga. Vyhláška č. 72/2005 Sb. stanovuje následující typy standardních činností tohoto odborníka.

– Depistážní činnosti

Mezi žáky školy by měl vyhledávat děti se speciálními vzdělávacími potřebami a zajistit jim zařazení do speciálně pedagogické péče ve spolupráci s výchovným poradcem.

– Diagnostické a intervenční činnosti (péče o žáka/žáky se speciálními vzdělávacími potřebami)

Díky odbornému působení speciálního pedagoga mohou být včasně podchyceny děti např. se specifickými poruchami učení a ve spolupráci se třídním učitelem zpracován pro ně individuální vzdělávací plán. Jsou realizovány reedukační, kompenzační, stimulační a intervenční programy pro jednotlivé žáky i pro skupiny žáků. Výhodou bývá pravidelný kontakt s rodiči potřebných žáků a zajištění jejich domácí podpory. Speciální pedagog může upravovat školní prostředí, přípravu speciálních pomůcek a didaktických materiálů.

– Metodické a koordinační činnosti

Školní speciální pedagog nespolupracuje jen s třídními učiteli a výchovným poradcem, ale také koordinuje a metodicky vede pedagogické asistenty. Navrhuje metody a formy práce s potřebnými žáky, instruuje používání speciálních pomůcek a didaktických materiálů a snaží se zkvalitňovat péči o integrované žáky. Průběžně komunikuje se školským poradenským zařízením a dalšími institucemi a odbornými pracovníky ve prospěch žáka se speciálně vzdělávacími potřebami.

Třídní učitel

Třídní učitel je nezastupitelným prvkem ovlivňujícím atmosféru třídy, přesto jeho standardní činnosti vyhláška č. 72/2005 Sb. nezmiňuje. Jeho vztah k primární

prevenci ve škole definuje Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č.j. : 20006/2007-51, který třídním učitelům ukládá spolupráci se školním metodikem prevence na včasné identifikaci signálů rizikového chování. Ve své třídě se podílí na realizaci Minimálního preventivního programu a na pedagogické diagnostice vztahů ve třídě. S pracovníky poradenského pracoviště průběžně komunikuje o žácích vyžadujících zvýšenou péči. Zprostředkovává spolupráci zákonných zástupců a školního poradenského pracoviště. Třídní učitel, který zná jednotlivé žáky s jejich přednostmi i slabostmi, je efektivní součástí činnosti poradenského pracoviště. Takový učitel má i důvěru žáků, jejich rodičů a může v případě prvních varovných signálů, zejména problem ve vztazích, zasáhnout. Třídní učitel by se měl zúčastňovat vzdělávacích programů, které by zdokonalovaly jeho práci se žáky v oblasti prevence. Nové poznatky by sociálně zdatný učitel zúročil při třídnických hodinách nebo v hodinách společenských věd.

2.8 Školní metodik prevence

Funkce školního metodika prevence je také součástí školních poradenských služeb. Jedná se o učitele, který je „odborně připravený pro výchovné poradenství v oblasti prevence, věnuje zvláštní pozornost prevenci a sledování chování dětí a mládeže z hlediska pedagogické, psychologické a sociální normy, zjišťování negativních jevů a poruch a jejich napravování.“ (Tyšer 2006, s. 7).

Na tuto pozici je jeden z pedagogů jmenován ředitelem školy. Tyšer (2006, s. 11) uvádí některé kritéria, které je vhodné při výběru ŠMP sledovat:

- mělo by se jednat o pedagogického pracovníka se zájmem o tuto práci a osobními a odbornými předpoklady pro její vykonávání
- zvolený pedagogický pracovník by měl mít minimálně 2 roky praxe
- měl by mít důvěru dětí a přirozenou autoritu kolegů
- měl by být schopen na sobě dále pracovat, vzdělávat se a věnovat své funkci dostatek času

„Školní metodik prevence musí splňovat podmínky odborné kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost učitele příslušného stupně a typu školy. Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, která navazuje na zákon o pedagogických pracovnících z r. 2004 (zákon č. 563/2004 Sb), stanovuje pro školní metodiky možnost studia k výkonu specializovaných činností v oblasti prevence sociálně patologických jevů.“ (Skácelová in Martanová et al., 2007)

Studium k výkonu specializovaných činností realizované v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků je určeno učitelům, kteří jsou (nebo by chtěli být) na pozici školního metodika prevence ve škole. Cílem tohoto studijního programu je získání vědomostí a dovedností, které se projeví ve schopnostech aplikace pedagogiky a psychologie, adiktologie a výstupů z nejnovějších výzkumů v oblasti prevence sociálně nežádoucích jevů. Mělo by rozšířit vědomosti a dovednosti učitelů pro práci s dětmi s rizikem vzniku sociálně nežádoucího chování a to jak s jednotlivcem, tak se skupinou (třídou). Připravit školní metodiky prevence tak, aby dokázali sami vyhledávat tyto žáky, doporučovat pro žáky i třídy odborné intervence, spolupracovat se školskými poradenskými zařízeními a institucemi specializovanými

na práci s rizikovou mládeží. Studium je určeno pro absolventy magisterských studijních programů učitelských oborů nebo pro absolventy magisterského studia neučitelského zaměření doplněného o studium pedagogiky podle § 22 odst. 1 písm. a) zákona č. 563/2004 Sb. Druh aprobace není rozhodující. Celkově program zahrnuje 250 hodin přímé i nepřímé výuky (včetně stáží na odborných pracovištích poskytujících poradenskou, intervenční a léčebnou pomoc). Studijní program je rozdělen do dvou let. V rámci prvního roku studia vypracují frekventanti studia ročníkovou práci, která bude zaměřena na specifika tvorby školního programu prevence sociálně nežádoucích jevů. Zakončení studia se uskutečňuje obhajobou závěrečné práce. Absolvent po obhájení závěrečné práce a úspěšném složení zkoušky získává osvědčení o absolvování studia. (Standardy pro udělování akreditací DVPP č.j. 26 451/2005-25)

Přestože dřívější startegické dokumenty MŠMT počítaly s budoucím ustanovením absolvování tohoto typu studia jako základního kvalifikačního předpokladu pro výkon funkce ŠMP a dále také se snížením přímé míry vyučovací povinnosti pro ŠMP (MŠMT, 2001), k těmto změnám doposud nedošlo.

Standardní činnosti ŠMP definuje příloha č. 3 k již zmiňované vyhlášce č. 72/2005 Sb., podle které vykonává následující činnosti metodické, koordinační, informační a poradenské:

Metodické a koordinační činnosti

- 1) Koordinuje a kontroluje realizace preventivního programu.
- 2) Koordinuje a participuje na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci rizikového chování, jako je - záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších projevů rizikového chování.
- 3) Metodicky vede aktivity pedagogických pracovníků školy v oblasti primární prevence sociálně patologických jevů (vyhledávání problémových projevů rizikového chování, tvorba preventivních programů, preventivní práce s třídními kolektivy apod.).
- 4) Koordinuje vzdělávání pedagogických pracovníků školy v sektoru prevence sociálně patologických jevů.
- 5) Koordinuje přípravy a realizace aktivit, které se zaměřují na zapojování multikulturních prvků do vzdělávacího procesu a na integraci žáků/cizinců. Prioritou v rámci tohoto procesu je prevence rasizmu, xenofobie a dalších rizikových jevů, jež souvisí s otázkou akceptace kulturní a etnické odlišnosti.

6) Koordinuje spolupráci školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence sociálně patologických jevů, s metodikem preventivních aktivit v poradně a s odbornými pracovišti (poradenskými, terapeutickými, preventivními, krizovými, a dalšími zařízeními a institucemi), které působí v oblasti prevence sociálně patologických jevů.

7) Kontaktuje odpovídající odborného pracoviště a spolupracuje na intervenci a následné péči v případě akutního výskytu sociálně patologických jevů.

8) Shromažďuje odborné zprávy a informace o žácích v poradenské péči specializovaných poradenských zařízení v rámci prevence sociálně patologických jevů v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů.

9) Vede písemné záznamy umožňující doložit rozsah a obsah činnosti školního metodika prevence, navržená a realizovaná opatření.

Informační činnosti

1) Zajišťuje a předává odborné informace o problematice sociálně patologických jevů, o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence pedagogickým pracovníkům školy.

2) Prezentuje výsledky preventivní práce školy a získává nové odborné informace a zkušenosti.

3) Vede a průběžně aktualizuje databáze spolupracovníků školy pro oblast primární prevence sociálně patologických jevů (orgány státní správy a samosprávy, střediska výchovné péče, poradny, zdravotnická zařízení, Policie ČR, orgány sociální péče, nestátní organizace působící v oblasti prevence, centra krizové intervence a další zařízení, instituce i jednotliví odborníci)

Poradenské činnosti

1) Vyhledává a ošetřuje žáky s rizikem či projevy sociálně patologického chování. Poskytuje poradenské služby těmto žákům a jejich zákonným zástupcům a případně zajišťuje péči odpovídajícího odborného pracoviště (ve spolupráci s třídními učiteli).

2) Participuje s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možností rozvoje sociálně patologických jevů u jednotlivých žáků a tříd a spolupracuje na sledování úrovně rizikových faktorů, které jsou významné pro rozvoj sociálně patologických jevů ve škole.

3) Připravuje podmínky pro integraci žáků se specifickými poruchami chování ve škole a koordinuje poskytování poradenských a preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními.

Zapletalová (2011, s. 16) upřesňuje, že „rozsah činností je limitován podle zakázky ředitele školy a dosaženými odbornými kompetencemi pedagoga pro oblast prevence. Pokud má škola úplné školní poradenské pracoviště, spolupracuje školní metodik prevence zejména se školním psychologem, případně se školním speciálním pedagogem v oblasti diagnostiky a poskytovaných intervencí, včetně tvorby preventivního programu školy. Dochází tak k redukci všech jím poskytovaných činností.“

3. PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Výzkumný problém

Výzkumný problém byl obecně stanoven při zadání diplomové práce, jejímž tématem byla pozice pedagoga specialisty - školního metodika prevence. Po prvotním seznámení se s problematikou a po domluvě s vedoucím práce bylo upřesněno, že úloha, jakou ve škole metodik prevence zastává bude (sebe-) hodnocena ve vztahu k činnostem, které jsou pro něj ustanoveny příslušnou vyhláškou jako standardní. Další aspekt, na který jsme se rozhodli zaměřit byl postoj těchto pedagogů k otázce dalšího vlastního profesního rozvoje.

Charakter studie byl smíšený. Kvalitativní metoda (polostrukturovaný rozhovor) byla využita v přípravné fázi při koncipování kvantitativního dotazníkového šetření. Výzkumný problém byl řešen na úrovni deskripce s úmyslem formulovat na základě získaných informací určitá stanoviska a pokusit se navrhnout možná řešení, jenž by mohla situaci prospět.

3.2 Výzkumné otázky

Cílem bylo získat odpovědi na následující výzkumné otázky:

- Jak hodnotí ŠMP svoji profesní připravenost k vykonávání vyhláškou definovaných činností?
- Jaké jsou jejich preference ve výběru dalšího vzdělávání?

3.3 Výzkumný soubor

Dotazníkového průzkumu se nakonec zúčastnilo 29 metodiků prevence z druhých stupňů základních škol. Jednalo se přitom převážně o školy z regionů domažlického a plzeňského. Složení souboru vyplynulo z navázání kontaktu s dvěma tamními oblastními metodiky, jejichž prostřednictvím byli nakonec respondenti

oslovení. Tímto způsobem jsme chtěli využít jednu z možností, jak zvýšit návratnost dotazníku. Adámková et al. (2009) uvádí, že ve vztahu k motivaci respondentů k zapojení se, je výhodou, pokud výzkum realizuje zařízení, které se školám věnuje a poskytuje jim podstatné služby. Oblastní metodici jsou zaměstnanci právě takového typu instituce (PPP), se školami pravidelně spolupracují a byli tedy vhodnými zprostředkovateli kontaktu se školními metodiky prevence. Je pravděpodobné, že jejich spolupráce měla pozitivní vliv na návratnost dotazníku.

3.4 Design a metody výzkumu

Prvním krokem, jehož dokumentací je částečně také teoretická část diplomové práce, bylo získání množství informací ze zkoumané oblasti a také seznámení se s výsledky některých realizovaných výzkumů, které se danou problematikou v minulosti zabývaly (např. Procházka, 2006; Miovská, Miovský, Václavková, 2008; Dolejš 2009). V tomto ohledu nám poskytly orientaci také četné studentské práce věnující se tématu prevence na základní škole či přímo roli školních metodiků prevence (např. Hamplová 2010; Kašíková 2012).

Druhou etapou bylo uskutečnění polostrukturovaného rozhovoru s oblastní metodičkou prevence působící v PPP Domažlice. Rozhovor s metodikem z PPP Plzeň bohužel nakonec uskutečněn nebyl, nicméně i informace získané od metodičky z domažlického regionu byly cenné a rozsáhlé. Přinesly kromě kýženého vhledu do problematiky také zajímavé podněty, na jejichž základě byly následně doplněny a upraveny některé položky připravované do dotazníku pro školní metodiky prevence. Informace získané od metodičky z domažlické poradny se zakládají na zkušenostech z práce se školními metodiky z celého Plzeňského kraje. Nevěnuje se totiž školám a školním metodikům pouze v domažlickém regionu, ale často vyjíždí i na další školy v kraji. Je to dáno organizační strukturou poraden v kraji, ty fungují jako celek PPP v Plzni a jejich detašovaných pracovišť. To umožňuje flexibilnější poskytování služeb pro školy. Metodici z jednotlivých poraden se mohou zastupovat a přesahovat hranice svých mateřských regionů, přičemž se vzájemně doplňují a školy v kraji tak například mají přístup k širšímu spektru preventivních programů, protože nejsou omezeny nabídkou pouze jedné z poraden.

Poté následovala administrace samotných dotazníků, ty byly vytvořeny autorem práce, opatřeny průvodními informacemi a předány oblastním metodikům z PPP v Domažlicích a Plzni. Celkem bylo takto osloveno 65 školních metodiků. Návratnost tedy činila přibližně 44 %.

Studie neaspírala na nejvyšší mety, co se týká propracovanosti vědeckého postupu a statistického vyhodnocení. Přesto se pokusila přinést výsledky, které mohou mít praktickou hodnotu pro zkoumanou oblast a dodržet při tom standardní pravidla vědecké metody. Naší ambicí také bylo nezůstat u konstatování zjištěného stavu a formulování obecných doporučení. Namísto toho jsme se rozhodli nabídnout co nejkonkrétnější návrhy vztažené na činnosti, které se vzhledem k hodnocení školních metodiků projeví jako problematické.

3.4.1 Interview s metodičkou prevence PPP Domažlice

Jednalo se o polostrukturovaný rozhovor, tento model představuje kompromis mezi strukturovaným a nestrukturovaným neboli volným interview a je zřejmě nejrozšířenějším typem výzkumné metody z těchto tří variant. Tazatel má předem připravený soubor otázek, zároveň má ale možnost průběžně reagovat na podněty, které přicházejí ze strany respondenta (Skutil et al., 2011, s. 91). Připravili jsme si tedy několik tématických okruhů, k nimž směřovali další doplňující otázky. Informantka byla dotazována na tyto oblasti:

- **Náplň práce oblastního metodika prevence v Pedagogicko psychologické poradně Domažlice**
- **Nabídka preventivních programů PPP Domažlice pro školy**
- **Hodnocení působení regionálních školních metodiků prevence**
- **Vývoj v oblasti školní prevence rizikového chování**
- **Poradnou realizované programy prevence ve třídách**
- **Výzvy do budoucna**

Záměrem této dílčí fáze výzkumu bylo získat celkový vhled do problematiky školní prevence rizikového chování, do toho, jak v praxi probíhá na různých úrovních. Výběr informantky se potvrdil jako vhodně zvolený, neboť metodička prevence působící při PPP je v organizační struktuře školské prevence v pozici jakéhosi prostředního článku, který propojuje aktéry na různých pozicích. Přímou se zapojuje

do činností jednotlivých škol a současně je v kontaktu s krajským koordinátorem prevence. Proto disponuje komplexním přehledem a má četné zkušenosti se subjekty preventivního působení z obou úrovní. Námi oslovená metodička z poradny se proto mohla zasvěceně vyjádřit jak k obecnějším otázkám z oblasti organizace systému, tak i k vlastní praktické podobě prevence, jak je realizována školami a jejich metodikou.

Získané informace měly také vliv na podobu další fáze naší studie, konkrétně na skladbu položek dotazníku, které byly doplněny o činnosti, které, přestože nejsou výslovně definovány legislativní normou, mohou mít pro kvalitu práce školních metodiků velký význam.

3.4.2 Dotazník pro školní metodiky prevence

Dotazník definuje Průcha (1995, s. 42) jako „metodu pro hromadné shromažďování dat (informací) pomocí písemně zadávaných otázek (položek dotazování)“ a dodává, že v pedagogickém výzkumu se jedná o jednu z nejpoužívanějších metod, která je v současnosti aplikována zejm. pro zjišťování názorů a postojů žáků, učitelů, rodičů aj.

Skutil (2011, s. 80) vyjmenovává některé z výhod a nevýhod této výzkumné metody:

Výhody:

- snadná a rychlá administrace
- lze oslovit větší počet respondentů a tím získat značné množství údajů
- je možné získat informace, které nejsme schopni získat jinou technikou
- údaje lze většinou plně kvantifikovat
- anonymita respondentů

Nevýhody:

- musíme počítat se subjektivitou výpovědí
- je možné, že se respondent otázce vyhne
- respondentovi vždy nemusí vyhovovat daná forma dotazování
- nemožnost dokončit vysvětlit otázky v případě, kdy sami nebudeme dotazník administrovat
- možnost zkreslení odpovědí žádoucím směrem

V naší studii jsme použili dotazník vlastní konstrukce, který obsahoval tři oddíly položek, k nimž se měli respondenti vyjádřit. První oddíl tvořilo několik uzavřených položek, které zjišťovaly některé okolnosti, za nichž jednotliví metodici svoji funkci vykonávají.

Položky druhé části byly formulovány na základě vyhlášky č. 72/2005 Sb., resp. souboru standardních činností ŠMP, které jsou touto vyhláškou vymezeny. V tomto případě šlo o položky škálové. Na škálách hodnotili respondenti předkládané položky z pohledu pocíťované úrovně vlastní způsobilosti k vykonávání daného typu činnosti. Soubor položek byl nad rámec vyhlášky doplněn o dvě činnosti, které jsme po předchozí fázi našeho průzkumu shledali jako vhodné ve vztahu k našemu výzkumnému záměru. Jednalo se o činnosti označené jako „příprava projektu pro žádost o dotaci“ a „iniciování vzniku školního preventivního týmu“. Tyto dovednosti považujeme pro práci školního metodika za natolik významné, že jsme je zařadili vedle základních činností definovaných pro tyto pedagogy ve vyhlášce upravující poskytování poradenských služeb ve škole.

Poslední sadou položek jsme zjišťovali preference metodiků v oblasti dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (dále také DVPP) zaměřeného na témata a nácvik dovedností souvisejících s prevencí rizikového chování. Jako podklad nám zde posloužily standardy MŠMT pro udělování akreditací DVPP ve formě studia k výkonu specializovaných činností v oblasti prevence rizikového chování, tématické okruhy konkrétních kurzů tohoto druhu a také dalších vzdělávacích aktivit odpovídajícího zaměření. Na základě těchto zdrojů byl sestaven soubor položek popisujících různé profesní dovednosti a znalosti potřebných pro kvalifikovanou preventivní práci ve školním prostředí.

Pedagogové, kteří se zúčastnili našeho průzkumu byli vyzváni, aby označili tři z nabízených položek, tzn. tři témata, ve kterých by se v rámci svého profesního rozvoje nejraději vzdělávali. Podotkněme, že hodnocení respondentů nemusí nutně odpovídat tomu, jak hodnotí vlastní disponibilitu těmito odbornými profesními znalostmi/dovednostmi. Jinak řečeno, vyjádření vysoké míry zájmu o dané zaměření dalšího vzdělávání nemusí souviset výlučně s vnímanou úrovní vlastní kompetentnosti, protože může být stejně tak např. výsledkem hlubšího zájmu o konkrétní problematiku. Proto výstupy z této části dotazníku definujeme raději jako preference, nikoliv potřeby ŠMP v oblasti dalšího profesního rozvoje.

3.5 Prezentace získaných dat

3.5.1 Interview s metodičkou prevence PPP Domažlice

Sběr dat byl v tomto případě koncipován jako polostrukturovaný rozhovor a bylo proto připraveno několik tématických okruhů, k nimž se informantka měla vyjádřit. Její odpovědi byly během rozhovoru zaznamenány a v přehledné formě jsou shrnuty v následujících odstavcích. Informace byly roztrženy do jednotlivých tématických okruhů, které tvořily kostru interview.

Náplň práce oblastního metodika prevence v Pedagogicko psychologické poradně Domažlice

Standardní činnost oblastního metodika prevence je popsána v příloze vyhlášky MŠMT týkající se poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízení a také v Metodickém pokynu MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů z roku 2007 je popsána standardní činnost oblastního metodika prevence. V každé pedagogicko psychologické poradně v ČR je činnost a velikost úvazku metodika trochu jiná. Prevence nepatří k stěžejním úkolům poraden, a tak záleží na zřizovateli, kolik uvolní finančních prostředků a jak vedení konkrétní poradny podporuje preventivní aktivity. V domažlické PPP byl díky projektu z ESF po tři roky financován metodikovi plný úvazek. Metodik tak zvládnul nejen koordinovat a metodicky podporovat školní metodiky prevence, ale také pracovat přímo ve třídách.

Metodik vytváří nabídku preventivních programů a téměř každý den je v terénu na školách. Také zajišťuje informační servis školám z oblasti prevence. Pravidelně rozesílá aktuální informace pro ŠMP z legislativy, sleduje nabídky organizací zaměřených na prevenci, nabídky vzdělávání pro pedagogy a aktuální grantové výzvy.

Metodik z poradny je v pravidelném kontaktu hlavně se školami, které si objednávají programy pro své třídy. Dvakrát ročně jsou realizována pracovní setkání ŠMP zacílená na výměnu informací ze školního terénu, probírání novinek z MŠMT a prezentaci hostů ze spřízněných organizací. Na setkání dochází pracovnice OSPOD, policejní preventistka a zástupci střediska výchovné péče. Zápis je poté rozesílán i na nespolupracující školy. Jedná se o přibližně o 20 % škol regionu.

Metodik z PPP je pro školy užitečný i jako krizový intervent, několikrát ročně je nutné vstoupit do škol urgentně. Například ve školním roce 2011/2012 se krizová intervence realizovala kvůli akutním případům šikany a po tragickém úmrtí spolužačky.

Nabídka preventivních programů PPP Domažlice pro školy

Jsou připravené metodiky pro několik cílových skupin, od předškoláků, přes děti ze ZŠ a ZŠ praktické po pedagogy. Největší zájem je o jednorázové programy zaměřené na různá témata rizikového chování a také na podporu rozvoje sociálních dovedností. Ale právě tyto jednorázové, byť interaktivní programy, se snaží PPP omezovat. Přednost v objednávkách má dlouhodobý program všeobecné specifické prevence a intervenční programy.

Programy a služby jsou realizovány bezplatně, PPP je školské zařízení. Ovšem podmínkou pro práci s dětmi je podepsaný informovaný souhlas zákonných zástupců žáků.

Bohužel téměř nevyužitá je nabídka metodických seminářů pro kolektivy pedagogů z jedné sborovny. Školám jsou nabízeny půldenní semináře zacílené na předání metodiky k jednorázovým preventivním programům, které může poté pedagog sám realizovat a přizpůsobit své třídě. Je škoda, že i učitelé, kteří považují efektivní prevenci za smysluplnou a mají dobré teoretické znalosti, se obávají programy s dětmi realizovat. Raději spoléhají na externí lektory. Řada učitelů nerada vstupuje s dětmi do užších interaktivních situací, na kterých je ovšem každý efektivní preventivní program postaven.

Okrajovou nabídkou jsou prázdninové aktivity. V letošním roce proběhne opět zátěžový putovní tábor pro děti ze škol Plzeňského kraje, které mají problémy s agresivním chováním. Díky grantu a podpoře krajské koordinátorky prevence je tábor spolufinancován krajským úřadem a na počet 15 dětí jede 7 vedoucích - metodiků z PPP v Plzeňském kraji.

Hodnocení působení regionálních školních metodiků prevence

Vodítkem pro posouzení aktivity ŠMP bývá podoba Minimálně preventivního programu a postup při řešení konkrétních problémových situací. Metodická také potvrdila, že nutná je nejen teoretická výbava, osobnostní zaměření, ale i dobré komunikační dovednosti. Ani sebekvalitnější metodik nemůže ovšem sám vytvářet ve škole bezpečné prostředí a pozitivní sociální klima. Jeden člověk nemůže

preventivně působit na všechny žáky a ještě odučit „své“ hodiny. V optimálním případě je prevence rizikového chování a včasné zachycení rizik a jejich řešení prosazováno do školního života přímo ředitelem školy. Ten může vybrat do funkce ŠMP pedagoga, který je psychosociálně zralý a navíc motivovaný dále se vzdělávat. Měl by to být člověk, který se nevyhýbá vzájemné komunikaci, dobře se orientuje v mezilidských vztazích a navíc je ochotný věnovat svůj čas koordinaci prevence ve škole. V podstatě celá sborovna by se měla angažovat v soustavné preventivní práci se žáky a zejména se žákovskými kolektivy.

Vývoj v oblasti školní prevence rizikového chování

Postupně roste počet ŠMP, kteří absolvují specializační studium pro výkon této funkce. Přibývá škol, kde organizují adaptační programy pro nové třídní kolektivy a kde zařazují kvalitní třídnické hodiny do rozvrhu. Učitelé častěji kontaktují odborníky ze spřízněných institucí typu pedagogicko psychologických poraden, středisek výchovné péče a orgánů sociálně právní ochrany dětí. Posun v oblasti prevence je vždy zásluhou konkrétního týmu pedagogů, kteří pracují nad rámec svých povinností bez nároků na finanční odměnu. Každopádně bez koordinace z MŠMT a přílivu financí nelze očekávat, že se situace plošně zlepší. Stále převažují školy, kde základ MPP tvoří hodinová přednáška o drogách společně s akcemi typu exkurze v jaderné elektrárně či výchovného koncertu vážné hudby.

Jen dvě školy v regionu realizují vlastní malé interaktivní preventivní programy zaměřené na získávání sociálních dovedností, jejich společným znakem je angažované vedení školy a obětavý ŠMP. V Plzeňském kraji fungují neziskové organizace poskytující certifikované preventivní programy, ale školy na ně nemají peníze. Pedagog většinou neumí získat finance v grantových řízeních. Nemá čas koncipovat velké projekty a ani není motivován dávat dohromady projekty menší. Občas jsou pořádány semináře informující o konkrétních grantových řízeních a metodik v poradně nabízí konzultace, ovšem zájem je malý. V domažlickém regionu je nadstandardně aktivních 8 ŠMP, kteří ve svém volném čase a bez nároku na odměnu pravidelně usilují o grantové finance na realizaci prevence.

Poradnou realizované programy prevence ve třídách

Programy z PPP jsou bezplatné a je o ně velký zájem. Nejvíce času zabírá dlouhodobý program všeobecné prevence „Deštník držím já“, který probíhá v osmnácti

třídách druhého stupně ZŠ a víceletého gymnázia. S každou třídou probíhají 3-4 dvouhodinové setkání ročně za spoluúčasti třídního. Účast třídních učitelů je sice povinná, ale řada z nich se občas omluví pod záminkou administrativních a jiných povinností. Důvodem může být podle oblastní metodičky nechuť či obava z užšího kontaktu s dětmi. Součástí programu je nácvik sociálních dovedností a častým tématem jsou mezilidské vztahy. V těchto momentech je potřeba, aby učitelé do jisté míry vystoupili ze svých rolí a vystupovali velmi otevřeně a autenticky, což prý často absentující třídní raději neriskují.

Náročnější pro pedagogy jsou dlouhodobé programy intervenční, kdy metodik z poradny vstupuje do škol se specifickou zakázkou zacílenou nejčastěji na vztahové nebo kázeňské problémy ve třídě. Součástí intervenčních setkání je např. sociometrické šetření, schůzky s rodiči, spoluúčast na výchovných komisích a užší spolupráce s třídním učitelem. Pro školu ze smlouvy o zakázce³ vyplývá pro ŠMP, výchovného poradce a třídního učitele povinnost aktivní účasti na programu a podpora třídy, realizace doporučených postupů a pravidelné konzultace a podpora konkrétních žáků. Tyto podmínky měly patrně vliv na zmenšení zájmu o tento typ programu. Ze smlouvy jasně vyplývá, že nelze spoléhat, že pouhým zásahem externisty dojde k vyřešení dlouhodobého problému ve třídě. Učitelům se většinou nechce jít do "vztahových záležitostí" mezi dětmi, neradi nebo chybně komunikují s problémovými rodiči.

Výzvy do budoucna

Zpřehlednit situaci prevence by podle informantky samostatný zákon k prevenci rizikového chování, který by jasně pojmenoval postupy kvalitní prevence a zodpovědnost jednotlivých ministerstev. Česká školní inspekce by měla lépe monitorovat prevenci i podporu sociálního klimatu na školách. Každý učitel by měl být během svého studia seznámen s problematikou efektivní prevence a připraven na řešení problémových situací typu podezření na šikanu, týrání či experimentu s návykovou látkou. Užitečná by byla možnost financovat týmové supervize a kasuistické semináře

³ Tato skutečnost je výsledkem změn spojených s vyhláškou č. 116/2011 Sb., kterou byla s účinností k 1. 9. 2011 novelizována vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Hlavní změny jsou obsaženy v § 1, jde zejména o vložení nových odstavců obsahujících pravidla pro zahájení poskytování poradenství a určující formy a obsah jeho diagnostických výsledků.

ve sborovnách škol. Potřebné by bylo i snížení přímé vyučovací povinnosti školním metodikům prevence, aby měli více času koordinovat a podporovat prevenci na svých školách.

3.5.2 Dotazník pro školní metodiky prevence

Prostřednictvím dotazníků získaný materiál byl zkontrolován z hlediska jeho korektnosti, tzn. byl-li vyplněn správným způsobem. Poté byla data statisticky zpracována a jednotlivé položky byly pro přehlednost vyjádřeny v tabulkách.

3.5.2.1 Položky - „Informace o respondentovi“

1) Na otázky odpovídá muž/žena:

	ženy	muži
absolutní četnost	23	6
relativní četnost (v %)	79	21

Tabulka č. 1 - Složení respondentů pohlaví

Poměrné rozložení rodové příslušnosti ve skupině ŠMP, kteří participovali na dotazníkovém šetření přibližně kopíruje rodové složení pedagogů základního školství⁴. Na základě námi získaných informací tedy můžeme formulovat závěr, že při volbě pedagoga, který bude vykonávat funkci ŠMP není kritériem to, jakého je pohlaví.

2) Počet let ve funkci ŠMP:

	1 - 3	4 - 6	7 - 9	10 a více
absolutní četnost	10	10	2	7
relativní četnost (v %)	34,5	34,5	6,9	24,1
průměr	5,6			

Tabulka č. 2 - Doba ve funkci ŠMP

Složení zkoumaného souboru ŠMP podle délky doby, po kterou již v této pozici působí nepoukázalo na žádné jednoznačné trendy. Zastoupení metodiků v kategoriích

⁴ Ve školním roce 2010/2011 bylo na základních školách celkem 58 023 učitelů, z toho ženy představovaly 84 %, Zdroj: ČSÚ 2011

rozdělených podle tohoto kritéria bylo celkem vyrovnané. Výrazně nižší bylo jen v kategorii „7 - 9 let“.

3) Vykonáváte zároveň funkci výchovného poradce?

	ano	ne
absolutní četnost	2	27
relativní četnost (v %)	6,9	93,1

Tabulka č. 3 - Kumulovaná funkce ŠMP a VP

Výsledná data v této kategorii byla pozitivním zjištěním, neboť poukazují na tendenci upouštět od spojování funkcí ŠMP a VP, což je vzhledem k náročnosti spojené s oběma pozicemi zcela přirozený přístup. Dodejme, že dva školní metodici, kteří jako jediní zastávají oba posty, působí z hlediska počtu žáků na dvou ze tří nejmenších škol zastoupených v našem výzkumném souboru (124 resp. 140 žáků).

4) Vzdali byste se funkce ŠMP, kdyby se některý z Vašich kolegů nabídl, že ji bude vykonávat místo Vás?

	ano	ne
absolutní četnost	17	12
relativní četnost (v %)	58,6	41,4

Tabulka č. 4 - Motivace k dalšímu setrvávání ve funkci ŠMP

Tato položka cílila na oblast motivovanosti metodiků k vykonávání jejich funkce. Tuto problematiku v naší studii zmíníme jen okrajově, ale je to téma, které byla jedním z předmětů několika výzkumů zabývajících se (např. Dolejš, 2009; Hamplová, 2010), jejich výsledky shodně poukazují na to, že motivace ŠMP ve vztahu k působení v této pozici je v mnoha případech na velmi nízké úrovni. Tento stav koresponduje s tím, že učitelé jsou do funkce jmenováni často bez ohledu na to, zda o ni sami projeví zájem. Někdy bývá dokonce nazývána „černým Petrem“, což je označení velice výmluvné, bohužel nijak lichotivé. Takový přístup naštěstí není aplikován na všech školách, což do jisté míry potvrzuje svojí odpovědí i přibližně 40 % zúčastněných v našem šetření.

5) Máte snížený úvazek oproti jiným učitelům, případně o kolik hodin?

	ano (o kolik hodin)	ne
absolutní četnost	2 (oba 1 hodina/týden)	27
relativní četnost (v %)	6,9	93,1

Tabulka č. 5 – Snížení úvazku

Další hojně diskutovanou otázkou bývá také nárok ŠMP na snížení počtu vyučovaných hodin, obdobně jako je tomu v případě výchovných poradců. Pouze dva učitelé z našeho průzkumu mají snížený počet vyučovacích hodin, v obou případech je to jedna hodina týdně. Formálně nárok na tuto úlevu metodikům prozatím přiznán nebyl. V jistém smyslu je to kompenzováno tím způsobem, že školní preventisté mají, jestliže absolvují studium pro výkon tohoto typu specializované pedagogické činnosti, nárok na měsíční příplatek ve výši 1000-2000 Kč.

Z našeho pohledu je toto řešení přinejmenším diskutabilní, protože při rozsahu úkolů, které jsou s prací ŠMP spojeny (má-li ji vykonávat na určité standardní úrovni) by bylo vhodné přemýšlet spíše o profesionalizaci této funkce (vytvořit samostatný úvazek), než se pokoušet dosáhnout prostřednictvím finanční motivace toho, aby (byť sebeschopnější) pedagog vyučující plný počet hodin stihl naplňovat cíle školní preventivní strategie. Nechceme zde zamlčet skutečnost, že i za současných podmínek existují mezi těmito pedagogy tací, kteří funkci vykonávají svědomitě a na vysoké úrovni. Nicméně jich není tak mnoho a zohledníme-li výjimečnou náročnost samotného učitelského povolání, lze spekulovat o tom, jestli je možné tyto dvě role zastávat s plným nasazením v delším časovém horizontu.

6) Absolvovali jste nebo v současnosti navštěvujete studium k výkonu specializovaných činností v oblasti prevence rizikového chování (dvouletý kurz v rozsahu 250 hodin)?

	ano	studuji	ne
absolutní četnost	9	5	15
relativní četnost (v %)	31	17,3	51,7
absolutní četnost	14		15
relativní četnost (v %)	48,3		51,7

Tabulka č. 6 – Specializační studium

Studium k výkonu specializovaných činností absolvovala či momentálně studuje téměř polovina z dotazovaných pedagogů. Dle komentáře oblastní metodičky z PPP Domažlice jejich počet roste, což v jistém smyslu může potvrzovat zde zastoupená skupina (nicméně nemáme k dispozici data z dřívějších období, která by umožnila komparaci se zjištěným stavem).

Zmíňme se v krátkosti o dotačním programu, který se podstatnou měrou zasloužil (nejen) o nárůst počtu školních metodiků, kteří si takto mohli svoji kvalifikaci v rámci pilotních kurzů zdarma doplnit. Jedná se o projekt označovaný zkratkou „VYNSPI“⁵, podpořený z prostředků Evropského sociálního fondu, jehož řešitelem bylo Centrum adiktologie 1. LF UK v Praze. Projekt byl realizován v období od října 2009 a ukončen byl v červnu letošního roku. V jeho průběhu bylo ve vybraných krajích ČR podpořeno větší množství vzdělávacích aktivit pro pedagogické pracovníky v tématice prevence rizikového chování.

3.5.2.2 Položky - „Standardní činnosti školního metodika prevence“

Účastníci dotazníkového průzkumu byli požádáni, aby čísla od 1 do 5 (kdy 1 vyjadřuje nedostatečnou a 5 velmi dobrou) vyjádřili, jak se cítí být po odborné stránce

⁵ Tvorba systému modulárního vzdělávání v oblasti prevence sociálně patologických jevů pro pedagogické a poradenské pracovníky škol a školských zařízení na celostátní úrovni

vybavení pro výkon jednotlivých typů činností. Tabulka obsahuje průměrné známky, kterými metodici jednotlivé položky ohodnotili.

Hodnocení úrovně vlastní připravenosti		
činnost / dovednost		průměrné hodnocení
1.	Tvorba minimálního preventivního programu	3,7
2.	Evaluační minimálního preventivního programu	3,0
3.	Metodické vedení kolegů	3,3
4.	Koordinace vzdělávání kolegů v oblasti prevence rizikového chování	3,5
5.	Aktivity zaměřené na integraci žáků-cizinců	2,5
6.	Kontaktování příslušného odborného pracoviště při akutním výskytu projevů rizikového chování	4,6
7.	Koordinace spolupráce s dalšími subjekty působícími na poli prevence rizikového chování	4,0
8.	Vedení písemné dokumentace o činnosti ŠMP	4,2
9.	Zajišťování informací z oblasti prevence rizikového chování kolegům (nabídky programů, informace o metodách prevence, apod.)	4,6
10.	Prezentace výsledků preventivní práce školy	3,0
11.	Tvorba a aktualizace databáze spolupracovníků školy pro oblast prevence rizikového chování	4,8
12.	Vyhledávání žáků s rizikem vzniku či již existujícími projevy rizikového chování	3,1
13.	Poskytování základního poradenství žákům ohroženým projevy rizikového chování (nebo žákům tyto projevy již vykazujícím) a jejich zákonným zástupcům	3,5
14.	Monitoring a zachycování signálů hrozících rozvojem rizikového chování ve škole	3,0
15.	Příprava podmínek a koordinace poskytování poradenských a preventivních služeb pro žáky se specifickými poruchami chování	3,3
16.	Iniciování vzniku a organizace činnosti školního preventivního týmu	2,5
17.	Příprava projektu pro žádost o grant	2,0

Tabulka č. 7 - Úroveň připravenosti ŠMP

Podle průměrného skóre položek lze usuzovat na to, s jakou mírou jistoty ŠMP příslušné činnosti vykonávají. Na základě vysokého hodnocení u položek č. 6 (4,6), č. 7 (4,0) a č. 11 (4,8) lze konstatovat, že za svoji silnou stránku školní metodici prevence považují schopnost komunikace s mimoškolními poradenskými pracovníky a institucemi nabízejícími služby v primární prevenci. Dokáží s nimi zorganizovat spolupráci, orientují se v nabídce jejich programů a přehled o nich spolu s dalšími informacemi týkajícími se prevence zprostředkovávají svým kolegům (položka č. 9 - průměrné hodnocení 4,6).

Průměrná známka 3,9 u položky č. 8 naznačuje, že větší potíže respondentům nečiní ani písemné dokumentování vlastní práce.

Své dovednosti účastníci průzkumu hodnotili relativně vysoko ještě v oblasti přípravy minimálního preventivního programu (položka č. 1 - průměrné hodnocení 3,7), koordinace vzdělávání kolegů v problematice prevence rizikového chování (3,5) a poskytování poradenství pro žáky, u nichž dojde k projevům rizikového chování (3,5).

Naopak za výrazně nedostatečné považují ŠMP z našeho výzkumného souboru svoji připravenost realizovat aktivity podporující integraci žáků cizí národnosti (hodnocení 2,5). Nízko skórovali respondenti také tři činnosti, k nimž se vyjádříme podrobněji. Objasníme, v čem spočívá jejich význam pro práci ŠMP a zmíníme informace o konkrétních možnostech, jak lze tyto profesní dovednosti zdokonalit.

Iniciování vzniku a organizace činnosti školního preventivního týmu

Vytvoření dobře fungující skupiny, jejíž členové se na zajišťování primární prevence budou podílet, považujeme za stěžejní úkol každého učitele v roli školního metodika prevence. Úkolů vyplývajících z potřeby zamezit či minimalizovat rizikové jevy mezi dětmi ve škole je velké množství. Samotný jedinec, jakkoliv erudovaný, nemůže podobným nárokům dostát. Důvodem je jednak šíře problematiky, jednak pracovní podmínky metodiků (zejm. čas vymezený na preventivní aktivity). Není proto ani žádoucí, aby se o to pokoušel. Od pedagoga na pozici školního preventisty se naopak očekává, že pro zajištění fungujícího preventivního programu školy bude své úsilí směřovat v první řadě k sestavení týmu spolupracovníků, kteří se s ním na souvisejících aktivitách budou podílet.

Vedle toho, že pro tuto dovednost jsou bezesporu velice důležité preventivistovy osobnostní charakteristiky a sociální dovednosti, lze v tomto případě hledat pomoc i ve vhodné metodice, kterou si může osvojit každý. Popis kroků, které založení týmu

prevence na škole mohou usnadnit, popisujeme na základě metodiky kurzu Komplexního výcviku prevence :

1) Motivace vedení k vytvoření týmu

ŠMP by měl začít s tím, že provede, např. formou jednoduché ankety, průzkum stavu rizikového chování ve škole. S jeho výsledky, které může podpořit soupisem důležitých bodů ze zákonů, vyhlášek a ministerských metodických pokynů vymezujících odpovědnost školy v oblasti prevence, seznámí na sjednané schůzce ředitele školy a vysvětlí mu, že jediný člověk situaci úspěšně změnit nedokáže. Zároveň jej vhodně upozorní, že právě vedení školy odpovídá za kvalitu prevence. Dále zdůvodní, že ustanovení a fungování týmu je důležité k tomu, aby došlo k rozložení odpovědnosti a aktivizaci pedagogů. Měl by také důrazně připomenout podstatnou skutečnost, že realizovat prevenci je zapotřebí i v případě, že se na škole závažnější problémy nevyskytují (toto je smyslem prevence). Závěrem seznámí vedení s navrhovaným složením týmu.

2) Oslovení kolegů s žádostí o účast v preventivním týmu

V této fázi dojde na oslovení navržených členů, ŠMP jim vysvětlí, co je smyslem preventivního týmu, přičemž ke spolupráci nikoho nenutí. Pokud některý „vybraný“ pedagog odmítne, osloví dále metodik ochotné, aktivní kolegy.

3) Výběr neformálního prostoru k realizaci týmu

Hned pro první schůzku týmu najde ŠMP příjemnou místnost a v zájmu snazšího „rozjezdu“ aktivity týmu se pokusí připravit neformální podmínky (např. zajistí občerstvení apod.)

4) Stanovení cílů prvního setkání

Nejprve členy týmu uvede do problematiky a pojmenuje existující problémy v preventivní práci školy. Poté se společně dojde ke stanovení priorit a přidělení odpovědnosti za jejich realizaci.

5) Realizace prvního setkání preventivního týmu

ŠMP se zhostí role zapisovatele a poznamenává náměty ostatních členů. Ty vycházejí z úvahy: „Co bychom měli udělat pro zlepšení prevence a její účinnosti?“ V průběhu vyslovené náměty nehodnotí, ale jen zapisuje a akceptuje. Dbá pouze na to, aby byly problémy ze strany kolegů pouze formulovány, nikoli, aby se je rovnou pokoušeli vysvětlovat a řešit. To není smyslem této první schůzky. Potom, co jsou náměty (problémy) vyčerpány a zapsány, tým mezi nimi společně určí priority.

Následuje velmi důležitý krok - zapsání názvů témat, odpovědných osob a termínu, kdy k příslušným problémům proběhne setkání. Tým vždy vede člen, který se na dané téma připravuje a proto nejvíce informací. Během jednoho setkání probíhá většinou probírání jednoho tématu.

6) Zveřejnění zápisu o průběhu setkání ve sborovně na nástěnce

V této fázi se také doporučuje napsat i termíny jednotlivých setkání a zadaná témata.

(Zpracováno podle časopisu *Prevence* č. 7/2004)

Evaluace minimálního preventivního programu

Druhou oblastí v rámci standardních činností ŠMP, které jsme se rozhodli věnovat bližší pozornost, jsou aktivity související s tvorbou preventivního programu školy. Konkrétně se zaměříme na dovednosti metodika při evaluaci preventivního programu. Pojem evaluace byl zmiňován v kapitole teoretické části věnující se minimálnímu preventivnímu programu. „Pochopení základních tezí a principů metodologie diagnostiky a evaluace v oblasti prevence je jedním z prvořadých požadavků na práci odborníka vyvíjejícího činnost v oblasti prevence i předmětem trvalé zaměřenosti každého erudovaného pracovníka, který se uvedenou problematikou profesionálně zabývá.“ (MŠMT, 2002)

Je zřejmé, že úroveň této profesní dovednosti podstatně ovlivňuje to, jak kvalitní preventivní program pro svoji školu bude schopen školní preventista vytvořit. Poučeně prováděná evaluace je například zdrojem informací o tom, do jaké míry se preventivním programem podařilo dosáhnout stanovených cílů, apod.

Účastníci našeho dotazníkového šetření hodnotili svoji připravenost v této oblasti průměrnou známkou 2,9. Tato hodnota naznačuje, že respondenti ji vnímají jako jednu z obtížnějších činností. Jisté nedostatky konstatuje také studie, která se ve školním roce 2010/2011 v rámci projektu Rozvoj ŠPP-VIP II⁶ zabývala obsahovou analýzou MPP 154 škol. Autoři zmiňují široké spektrum metod a nástrojů (včetně nevalidizovaných), které jsou v praxi pro sledování průběhu a hodnocení preventivních plánů využívány a dodávají, že popis evaluačních nástrojů je v nich dosti různorodý. V některých případech je evaluace deklarována, nicméně konkrétně se k její podobě dokument nevyjadřuje (tento fakt shodně komentovala oblastní metodička z PPP, která

⁶ Rozvoj školních poradenských pracovišť - vzdělávání, informace, poradenství II

označila charakter vyhodnocování MPP za spíše formální). Ve výzkumné zprávě je vysloven předpoklad nejednoznačného vnímání pojmu evaluace. V závěru autoři doporučují zaměřit se na proškolení pedagogů v tématu a vytvoření souboru evaluačních nástrojů, který by byl dostupný školám pro vyhodnocování jejich preventivních aktivit.

Jednou ze vzdělávacích příležitostí určených pro tento záměr popíšeme také v naší práci. Za zajímavou ji považujeme jak z hlediska aktuální potřeby zdokonalení přípravy školních metodiků, tak v souvislosti s její dostupností. Jedná se o e-learningový kurz „Evaluace aneb Co by o ní měli školní metodici prevence vědět?“, který je volně přístupný na internetu⁷. Prezentace vznikla v rámci již zmiňovaného projektu VYNSPI a nabízí teoretické informace o evaluaci i praktické návody k její realizaci. Navíc obsahuje i kontrolní otázky k ověření toho, co si frekventant zapamatoval. Pedagog (ŠMP), který absolvuje tento interaktivní kurz by měl porozumět podstatě a cílům provádění evaluace preventivního programu, znát jednotlivé druhy evaluací a případy, kdy je použít. Dále by měl ovládat postupy jejich použití a také způsoby, kterými se evaluace shrnuje.

Jak vyplývá z předchozích odstavců, zkvalitnit odbornou zdatnost v práci s evaluačními technikami může být cestou ke zkvalitnění školních preventivních programů, z úhlu pohledu naší práce tedy také prostorem pro zlepšení efektivity práce školního metodika, který se na tvorbě a kontrole MPP podílí největší měrou. Podstatné pro naše rozhodnutí zaměřit se právě na tuto metodikovu činnost byla skutečnost, že je to jedna z oblastí, v níž lze dosáhnout pokroku bez ohledu na finanční možnosti škol. Vedle nabízeného e-learningového kurzu existuje například také množství dostupných evaluačních (diagnostických) nástrojů⁸.

Příprava projektu pro žádost o grant

Také u této položky bylo průměrné hodnocení v polovině škály označující nižší než dostatečnou míru vnímané odborné připravenosti (2,4). Tímto výsledkem byly potvrzeny předpoklady, které vzešly z informací od metodičky prevence PPP Domažlice a které byly jedním z důvodů zařazení položky do dotazníku. Informantka uvedla podporu při přípravě projektů pro žádost o dotaci jako jednu z častých forem

⁷ <https://el.lf1.cuni.cz/evaluace/>

⁸ dostupné např. na <http://www.adiktologie.cz/>

metodické pomoci, která je školním metodikům poskytována. Dalším důvodem, proč věnovat pozornost této specifické dovednosti z inventáře metodika prevence na základní škole, bylo přesvědčení, že může vliv na na kvalitu řady dalších činností v preventivní práci a má potenciál pozvednout úroveň školní prevence jako celku.

Na jedné straně je k dispozici řada jistě kvalitních programů a služeb, které jsou zároveň bezplatné (např. programy nabízené PPP). Tyto programy však nejsou nabízeny v takovém množství, aby bylo možné je využít pro preventivní programy všech škol. Proto poukazujeme na metodikovu dovednost vytvořit projekt, se kterým by se mohla škola ucházet o dotační prostředky, a na potřebu a výhody zaměření se na tuto součást jeho profesní výbavy.

V rozhovoru uskutečněném v první fázi našeho průzkumu oblastní metodička prevence naznačila jaké jsou překážky působící školním metodikům potíže a představující pro ně zábrany. Jde zejména o administrativní a s tím se pojící časovou náročnost této činnosti. V této oblasti přináší určité usnadnění zavedení elektronického formuláře pro zadání žádosti, přístupný na internetových stránkách MŠMT⁹. Ministerstvo na svých webových stránkách zveřejňuje také prezentaci k tomuto novému informačnímu systému žádostí o dotace a zájemcům je zde k dispozici také Metodika MŠMT pro poskytování dotací ze státního rozpočtu na realizaci aktivit v oblasti primární prevence rizikového chování na období 2013-2018¹⁰. Mimo to MŠMT realizuje semináře pro žadatele o dotace na příslušný rok, které probíhají v jednotlivých krajích a účastníky informují o novinkách a nezbytných náležitostech v aktuálním dotačním období.

Přesto zůstává sepsání projektu pro metodiky náročným úkonem (např. z důvodu vytvořit podrobnou finanční rozvahu a podrobný časový harmonogram, neboť programy mají délku trvání i několik let). Školy proto v praxi využívají kromě pomoci metodiků z PPP také služeb ze strany poskytovatelů preventivních programů. Ti nabízejí školním metodikům podporu při vypracování žádosti o dotaci, pokud je cílem projektu získat prostředky právě na jimi nabízené služby.

Pokud do předkládaného rozpočtu svého projektu ŠMP zahrne a vhodně zdůvodní finanční odměnu za vlastní práci (nebo práci jiných kolegů), má možnost

⁹ <http://www.msmt.cz/socialni-programy/dotacni-program-pro-oblast-prevence-rok-2013>

¹⁰ <http://www.msmt.cz/file/22384>

tímto způsobem zohlednit také náročnost vlastní práce, která jinak mnohdy zůstává bez adekvátního ohodnocení.

3.5.2.3 Položky - „Preference ŠMP v oblasti dalšího profesního rozvoje“

Respondenti byli požádáni, aby z předloženého seznamu položek označujících zaměření dalšího vzdělávání vybrali tři témata, ve kterých by se vzdělávali nejraději. Výsledky zobrazuje následující tabulka:

Hodnocení zájmu o témata DVPP			
témata		absolutní četnost	relativní četnost (%)
1.	informace o prevenci různých forem rizikového chování	9	10,3
2.	specifika práce s adolescenty	6	6,9
3.	řešení krizových situací	7	8,0
4.	rodina a komunikace s rodiči	10	11,5
5.	legislativní rámec školní primární prevence	4	4,6
6.	metody monitorování a evaluace MPP	3	3,4
7.	autorita v pedagogickém procesu	8	9,2
8.	metody práce se žáky s poruchami chování	6	6,9
9.	utváření pedagogické komunity (zakládání a vedení týmu)	5	5,7
10.	psychohygiena pro pedagogy (problematika syndromu vyhoření, metody zvyšování odolnosti)	9	10,3
11.	diagnostika školní třídy	8	9,2
12.	specifika školní třídy jako skupiny	12	13,8

Tabulka č. 8 - Preference ŠMP v oblasti dalšího profesního rozvoje

Z nabízených témat dalšího vzdělávání projeví dotazovaní učitelé největší zájem o získání vědomostí týkajících se specifík skupiny-školní třídy (13,8 %), dále by

při volbě zaměření dalšího vzdělávání uvítali možnost získat znalosti a dovednosti využitelné při komunikaci s rodinami svých žáků (11,5 %) a třetím okruhem nejvíce preferovaného obsahu vzdělávání pro pedagogy byly ve skupině našich respondentů informace vztahující se k jednotlivým formám rizikového chování (10,3 %).

V kontextu činností, na které jsme se zaměřili v předchozím rozboru v této práci, poukazujeme na relativně nízký zájem o témata monitorování a evaluace MPP (3,4 %) a utváření pedagogické komunity (5,7 %). I z tohoto důvodu sledujeme upozornění na důležitost těchto dovedností a na možnosti které směrem k rozvoji preventivní práce ve škole skýtají za opodstatněné.

4. ZÁVĚR

V diplomové práci jsme se zabývali otázkou práce učitele působícího na pozici školního metodika prevence. Tomu odpovídal obsah teoretické části, kde jsme se zaměřili na vyjasnění pojmů z oblasti prevence rizikového chování, jako rámce metodikovi činnosti. Při tom byly zmíněny důležité legislativní dokumenty, z nichž některé vymezují konkrétní aspekty práce pedagogů vykonávajících na jejich školách funkci preventisty. Právě vyhláška stanovující standardní činnosti ŠMP a implicitně vyslovující tedy také nároky na jeho odbornou kvalifikaci se stala výchozím bodem pro realizovaný průzkum. V něm bylo naším cílem zjistit, jak se ve vztahu k vyhláškou předepsaným standardním činnostem ŠMP cítí být kompetentní samotní pedagogové v této funkci.

Podle předpokladů se na základě jejich hodnocení ukázaly slabší i silnější stránky jejich odborné i praktické průpravy. Při pohledu na široké spektrum aktivit, které se od ŠMP očekávají je více než zřejmé, že není reálné, aby je mohl kompletně zajišťovat jeden učitel, který má současně povinnost odučit standardní počet vyučovacích hodin. Nárok na snížení přímé pedagogické činnosti v případě ŠMP neexistuje, pouze na některých školách vedení oficiálně vyhradí učitelům pro preventivní práci určitou dobu, o kterou je snížen počet vyučovacích hodin (z našeho souboru 29 respondentů tomu tak bylo pouze ve dvou případech). Tato skutečnost se nám jeví jako jeden ze zásadních limitů pro to, aby tito pedagogové mohli svoji práci vykonávat maximálně kvalitně.

Z našeho pohledu situace ŠMP tak, jak je nyní upravena v dokumentech MŠMT vykazuje určité systémové nedostatky, na které bychom zde chtěli upozornit. Domníváme se, že zvláštní finanční ohodnocení je v případě, kdy pedagog vykonává navíc jisté specializované činnosti, namísto. Pakliže ale současné ekonomické podmínky škol nedovolují současně obě varianty, tzn. ohodnotit práci metodiků příplatkem a zároveň jim na jejich činnost vyhradit odpovídající čas, byla by podle nás jednoznačně vhodnější cesta výrazného snížení vyučovací povinnosti. Současná úprava vycházející z příslušné vyhlášky specifikuje standardní činnost, které má ŠMP ve škole zajišťovat, ale jednoznačně nevymezuje požadavky na jeho odborné vzdělání. Tento rozpor vnímáme jako velice podstatný. A sice z toho důvodu, že činnosti, jež má učitel-školní metodik ve své funkci vykonávat, předpokládají na jeho straně specifické profesní

znalosti a dovednosti, a proto také pokládáme za nezbytné, aby absolvování specializačního studia bylo povinné pro každého, kdo na této pozici působí. Dnes tomu tak není a vedle toho, že pedagogům (bez specializačního studia) mohou chybět potřebné profesní kompetence, to znamená také fakt, že řada z nich nemá nárok na zaplacení své práce, kterou v této funkci vykonávají nad rámec své vyučovací povinnosti. V našem průzkumu se to týkalo 69 % respondentů.

Po prvotním zmapování toho, jak v oblastech jednotlivých typů činností vnímají ŠMP úroveň své odborné připravenosti, jsme se v naší práci rozhodli soustředit na bližší analýzu některých dovedností, které dotazovaní pedagogové podle jejich odpovědí neovládají na dostatečné úrovni a na které by se bylo vhodné zaměřit při přípravě školních metodiků, neboť, jak se domníváme, právě tyto dovednosti představují prostor pro zvýšení kvality i zlepšení podmínek práce ŠMP. V tomto smyslu jsme popsali možnosti, jak lze cestou vybudování školního preventivního týmu posílit spolupráci ŠMP s dalšími pedagogy na zajišťování prevence rizikového chování. Dále jsme upozornili na příležitost e-learningového kurzu, v němž mohou učitelé pracující na přípravě školního preventivního programu získat důležité znalosti o principech evaluace těchto programů a tímto způsobem následně značně zefektivnit svoji další práci. Zdůraznili jsme také potřebu získání potřebných dovedností pro schopnost zajistit pro preventivní aktivity školy finanční prostředky z dotačních programů. Právě tyto zmiňované dovednosti školních metodiků mohou do jisté míry kompenzovat systémové nedostatky, se kterými se musejí při své práci vyrovnávat.

V posledních několika letech bylo v této oblasti dosaženo výrazného pokroku, což je také výsledkem obětavé práce té části pedagogů, která se ztotožnila s pojetím prevence rizikového chování jako jednoho ze zásadních poslání současné školy. Pro ty pedagogy a školy, u kterých k tomu prozatím nedošlo, se pokusíme uvést ještě jeden argument. Domníváme se totiž, že v některých případech stále převládá přesvědčení, že čas a úsilí věnované prevenci, jsou časem a úsilím obětovaným na úkor klasického vyučování v rámci jednotlivých předmětů. Ve spojitosti s některými preventivními programy, jejichž efektivita směrem k eliminaci projevů rizikového chování byla vědecky prokázána, bylo však potvrzeno také současné zlepšení školního prospěchu zúčastněných žáků (např. SAMSHA, 2010; Greenberg et al., 2011). Proto je zřejmé, že upozadovat prevenci s úmyslem věnovat raději více prostoru standardní výuce je dosti krátkozraké.

5. POUŽITÁ LITERATURA

EMMEROVÁ, I.: *Prevenia sociálnopatologických javov v školskom prostredí*. Banská Bystrica: 2007, ISBN 978–80–8083–440–1.

FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie - Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů* Praha: Grada, 2009, ISBN 978-80-247-2781-3

HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-303-X

CHRÁSKA, M. *Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, ISBN: 978 - 80-247-1369-4.

KLENER, P. et al.. *Velký sociologický slovník*, 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, ISBN 80-7184-311-3

KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-123-1.

MARTANOVÁ, V., SKÁCELOVÁ, L., SLAVÍKOVÁ, I., BRAUN, R., VALENTOVÁ, K., HEIDER, D., et al. *Učební texty ke specializačnímu studiu pro školní metodiky prevence*. Praha : Centrum adiktologie PK 1. LF UK, 2007. ISBN 978-80-254-0525-3.)

MIOVSKÝ, M., et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: TOGGA, 2010, ISBN 978-80-87258-47-4.

MÚHLPACHR, P. *Sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita – Pedagogická fakulta, 2001, ISBN 80-210-2511-5.

MUNKOVÁ, G. *Sociální deviace : (přehled sociologických teorií)*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, ISBN 80-246-0279-2.

ONDREJKOVIČ, P. aj. *Sociálna patológia*. 1. vyd. Bratislava : Veda, 2000, ISBN 80-224-6.

PRŮCHA, J. *Pedagogický výzkum, uvedení do teorie a praxe*. Praha: Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, 1995, ISBN 80-7184-132-3

SKUTIL, M. a kol. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství* Praha: Portál, 2011, ISNB 978-80-7367-778-7.

SMÉKAL, V.; MACEK, P. *Utváření a vývoj osobnosti : psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principál, 2002, ISBN 80-85947-83-8.

TYŠER, J. *Školní metodik prevence*. 1. vyd. Most : Hněvín, 2006, ISBN 80-86654-17-6.

Periodika

ADÁMKOVÁ, T., JURYSTOVÁ, L., GABRHELÍK, R., MIOVSKÁ, L., MIOVSKÝ, M. (2009). Primární prevence na školách zapojených do projektu EUDAP 2. *Adiktologie* (9) 2, s. 86–94.

DOLEJŠ, M. (2009). Školní metodici prevence v Olomouckém kraji - analýza pracovních podmínek. *Adiktologie* (9) 1, s. 44-51

ŘEZNIČKOVÁ, A. (2004). Je toho na vás moc? Založte si tým!. *Prevence*, s. 8 – 11.

SMÉKAL, V. (2007). Jak navodit ve škole dobré klima. *Rodina a škola* (1), s. 6-9. ISSN 0035-7766.

Internetové zdroje

Analýza minimálních preventivních programů škol zapojených do projektu Rozvoj ŠPP-VIP II. [cit. červen 15, 2012]. Dostupné z: <rspp.cz/rspp/images/vystupy/mpp.pdf>

<http://www.dropin.cz/download/odborne_texty/zavislost_thc.pdf [cit. červen 22, 2012]>

Evaluační a diagnostika preventivních programů. Praha: MŠMT, 2002, [cit. červen 21, 2012]. Dostupné z:

<<http://www.msmt.cz/uploads/soubory/prevence/valuace.pdf>>

GREENBERG, M., T. et al. *Enhancing School-Based Prevention and Youth Development Through Coordinated Social, Emotional, and Academic Learning*. 2003 [cit. červen 25, 2012] Dostupné z: <<http://casel.org/wp-content/uploads/2011/04/AmericanPsychologist2003.pdf>>

HADJ MOUSSOVÁ, Z., DUPLINSKÝ, J. Sociálně patologické jevy vs. rizikové chování – terminologické otazníky. *Aktuální otázky sociální politiky - teorie a praxe*, Vol. 1, no. 0 [cit. červen 21, 2012]. Dostupné z: <<http://aosp.upce.cz/article/view/16/7>>. ISSN 1804-9109

HAMPLOVÁ, Kamila. Motivace a přístupy školních metodiků prevence na základních školách k výkonu funkce a realizaci preventivních aktivit [online]. 2010 [cit. červen, 21, 2012]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Tomáš Čech. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/173953/pedf_m/>.

KAŠÍKOVÁ, Pavla. Vzdělávání školních metodiků prevence [online]. 2012 [cit. červen, 21, 2012]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Roman Švaříček. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/215981/ff_m/>

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže 2012 MŠMT. [cit. červen 22, 2012]. Dostupné z: <<http://www.kapezet.cz/index.php?object=General&articleId=28&leveMenu=>>

Mezinárodní projekt ESPAD (Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách). [cit. červen 22, 2012]. Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/press_centrum/vysledky_evropske_skolni_studie_o_alkoholu_a_jinych_drogach_espad_v_cr_v_r_2011_tiskova_zprava>

<http://www.odrogach.cz/skola/zaklady-prevence/typy-prevence.html?section_id=17> [cit. červen 23, 2012]

PROCHÁZKA, M. *Příprava učitele – školního metodika prevence – na realizaci primární prevence na základní škole*. [online]. [cit. červen 21, 2012]. Dostupné z: <<http://www.kpg.zcu.cz/capv/HTML/87/87.pdf>>

SAMHSA Model Programs: Model Prevention Programs Supporting Academic Achievement. [online]. 2010 [cit. červen 25, 2012]. Dostupné z: <<http://www.p12.nysed.gov/sss/ssae/schoolsafety/sdfsca/AcadAchievement.htm>>

SKÁCELOVÁ, L. *Manuál pro tvorbu MPP školy*. [cit. červen 15, 2012]. Dostupné z: <<http://www.poradenskecentrum.cz/mpp.php>>

Standardy pro udělování akreditací DVPP Č.j. 26 451/2005-25. [cit. červen 21, 2012]. Dostupné z: <<http://aplikace.msmt.cz/PDF/JMStandardyDVPP1a.pdf>>

Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na období 2001 – 2004. [cit. červen 15, 2012]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_28_1.pdf>

ZAPLETALOVÁ, J. *Inovovaná koncepce poradenských služeb poskytovaných ve škole /úpravy na základ analýzy projektu RŠPP-VIP II*. [cit. červen 22, 2012]. Dostupné z: <<http://www.rspp.cz/rspp/images/vystupy/inovovan.pdf>>

6. PŘÍLOHA

Příloha - Dotazník pro školní metodiky prevence

Dobrý den,

tento dotazník bude použit jako podklad pro zpracování diplomové práce, která se zabývá prací pedagogů ve funkci školních metodiků prevence, tedy Vás. Proto bych chtěl tímto požádat o vyplnění několika následujících otázek.

Předem děkuji za Váš čas,

Jan Hendrich, student Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity

1) Na otázky odpovídá

žena muž

2) Jak dlouho působíte ve funkci ŠMP?

_____ (let)

3) Vykonáváte zároveň funkci výchovného poradce?

ano ne

4) Vzdali byste se funkce ŠMP, kdyby se některý z Vašich kolegů nabídl, že ji bude vykonávat místo Vás?

ano ne

5) Máte snížený úvazek oproti jiným učitelům, případně o kolik hodin?

ano, o _____ (hodin) ne

6) Absolvovali jste nebo v současnosti navštěvujete studium k výkonu specializovaných činností v oblasti prevence rizikového chování (dvouletý kurz v rozsahu 250 hodin)?

ano ne studuji

7) Pokuste se prosím u následujících položek vyznačit číslem na stupnici od 1 (nedostatečně) do 5 (velmi dobře), jak se cítíte být připraveni na vykonávání jednotlivých činností.

	1	2	3	4	5
Tvorba minimálního preventivního programu.	☐	☐	☐	☐	☐
Evaluace minimálního preventivního programu.	☐	☐	☐	☐	☐

Metodické vedení kolegů.	☐	☐	☐	☐	☐
Koordinace vzdělávání kolegů v oblasti prevence rizikového chování.	☐	☐	☐	☐	☐
Aktivity zaměřené na integraci žáků-cizinců.	☐	☐	☐	☐	☐
Kontaktování příslušného odborného pracoviště při akutním výskytu projevů rizikového chování.	☐	☐	☐	☐	☐
Koordinace spolupráce s dalšími subjekty působícími na poli prevence rizikového chování.	☐	☐	☐	☐	☐
Vedení písemné dokumentace o činnosti ŠMP.	☐	☐	☐	☐	☐
Zajišťování informací z oblasti prevence rizikového chování kolegům (nabídky programů, informace o metodách prevence, apod.).	☐	☐	☐	☐	☐
Prezentace výsledků preventivní práce školy.	☐	☐	☐	☐	☐
Tvorba a aktualizace databáze spolupracovníků školy pro oblasti prevence rizikového chování.	☐	☐	☐	☐	☐
Vyhledávání žáků s rizikem vzniku či již existujícími projevy rizikového chování.	☐	☐	☐	☐	☐
Poskytování základního poradenství žákům ohroženým projevy rizikového chování (nebo žákům tyto projevy již vykazujícím) a jejich zákonným zástupcům.	☐	☐	☐	☐	☐
Monitoring a zachycování signálů hrozících rozvojem rizikového chování ve škole.	☐	☐	☐	☐	☐
Příprava podmínek a koordinace poskytování poradenských a preventivních služeb pro žáky se specifickými poruchami chování.	☐	☐	☐	☐	☐
Iniciování vzniku a organizace činnosti školního preventivního týmu.	☐	☐	☐	☐	☐
Příprava projektu pro žádost o grant.	☐	☐	☐	☐	☐

8) Z následující nabídky zaškrtnutím vyberte, prosím, tři témata, ve kterých byste se nejraději vzdělávali.

informace o prevenci různých forem rizikového chování	☐
specifika práce s adolescenty	☐

- řešení krizových situací
- rodina a komunikace s rodiči
- legislativní rámec školní primární prevence
- metody monitorování a evaluace MPP
- autorita v pedagogickém procesu
- metody práce se žáky s poruchami chování
- utváření pedagogické komunity (zakládání a vedení týmu)
- psychohygiena pro pedagogy (problematika syndromu vyhoření, metody zvyšování odolnosti)
- diagnostika školní třídy
- specifika školní třídy jako skupiny

Děkuji za Váš čas věnovaný vyplnění tohoto dotazníku.